

Konya Alâeddin Camii Selçuklu Dönemi Kitabelerinin Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi*

Analysis of Konya Alaeddin Mosque Seljuk Period Inscriptions in Terms of Calligraphy

Betül ERİKOĞLU**

Öz

Alâeddin Camii, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olan Konya'nın merkezindeki Alâeddin Tepesi üzerinde bulunmaktadır. Bu dönemin önemli yapılarından biri olan Alâeddin Camii'nin inşasından sonra tamamlanmasına kadar geçirdiği süreç oldukça uzundur. Caminin inşasına Sultan I. Mesud tarafından başlanmıştır. Sultan I. Mesud'dan sonra gelen sultanlar da camiye süreç içinde ilaveler yapmışlardır. II. Kılıçarslan'ın torunu I. İzzeddin Keykâvus, caminin şimdiki orta bölümü ile batı kanadının yapımını emretmiş fakat inşası bitmeden vefat edince caminin noksan kısımları kardeşi I. Alâeddin Keykubad tarafından tamamlanmıştır. Yapı üzerinde Selçuklu Dönemi'ne ait çeşitli kitabeler bulunmaktadır. Bu çalışmada caminin batı duvarında iki, kuzey duvarında dört olmak üzere altı inşa kitabesi, minber ve mihrap kitabeleri, mütevellî ve usta kitabesi, çini kitabe, Fetih suresi ile kelime-i tevhidin yazılı olduğu kitabeler hat sanatı bakımından değerlendirilmiştir. Mermer, ahşap, çini gibi çeşitli malzemeler kullanılarak yazılan bu kitabeler, metnin tasarım kurgusu, harflerin yazılış şekilleri, ebatları, yönleri, kullanılan işaretler gibi hususlarla Selçuklu Dönemi'nin yazı üslubu hakkında malumat vermesi bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konya, Alâeddin Camii, İnşa Kitabesi, Selçuklu Sülüsü, Hat Sanatı

Abstract

Alaeddin Mosque is located on Alaeddin Hill in the center of Konya, the capital of the Anatolian Seljuk State. The stages of Alaeddin Mosque, one of the important structures of this period, from its construction to its completion are quite long. The construction of the mosque was started by Mesud I. The sultans who came after Mesud I also made additions to the mosque in the process. Kilijarslan II's grandson Kaykaus I ordered the construction of the current middle part and the western wing of the mosque, but when he passed away, the remaining parts of the mosque were completed by his brother Ala al-Din Kayqubad I. There are various inscriptions from the Seljuk period on the building. In this study six construction inscriptions, two on the western wall of the mosque and four on the northern wall, pulpit and mihrab inscriptions, trustee and master inscriptions, tile inscriptions, inscriptions containing the Surah al-Fath and the word Tawhid were evaluated in terms of calligraphy. These inscriptions, written using various materials such as marble, wood and tile, are important in terms of giving an idea about the writing style of the Seljuk Period, such as the design of the text, the way the letters are written, their sizes, directions and the signs used.

Keywords: Konya, Alaeddin Mosque, Construction Inscription, Seljuk Thuluth, Calligraphy

* Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalında Prof. Dr. Fevzi Günüş danışmanlığında, Betül Erikoğlu tarafından 2009 yılında tamamlanan "Konya'da Selçuklu Dönemi Yapı Kitâbelerinin (İnşa-Tamir) Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** **Sorumlu Yazar:** Betül Erikoğlu (Öğr. Gör.), Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye, e-posta: berikoglu84@gmail.com ORCID: 0000-0003-1584-7098

Atf: Erikoğlu, Betül. "Konya Alâeddin Camii Selçuklu Dönemi Kitabelerinin Hat Sanatı Bakımından Değerlendirilmesi." *Art-Sanat*, 22(2024): 361-404. <https://doi.org/10.26650/artsanat.2024.22.1483489>

Extended Summary

In this study, the Seljuk period inscriptions of Alaeddin Mosque are discussed in terms of calligraphy. At the same time, it is aimed to determine the period characteristics of the inscriptions and contribute to the historical course of the writing. Alaeddin Mosque is located on the north-eastern slope of Alaeddin Hill in the center of Konya. The mosque is both the largest of the Seljuk structures in Konya and the oldest mosque in the Seljuk capital.

The inscriptions from the Seljuk period in Konya Alaeddin Mosque are the pulpit and mihrab inscriptions and the inscriptions on the north and west walls. In this article, six construction inscriptions, two on the western wall of the mosque and four on the northern wall, the trustee and master inscription, the tile inscription, the Seljuk period inscriptions in which the Surah al-Fath and the word tawhid are written were evaluated in chronological order.

Pulpit inscriptions: The ebony pulpit located to the right of the mihrab is one of the most beautiful examples of Turkish woodworking. There are inscriptions written in Kufic and Thuluth calligraphy on its door, transom, balcony, and right and left wings.

There is an eight-line master's inscription on the pulpit balcony. All letters in the master's inscription, which consists of eight lines, are without dots. There is a dispute in the sources regarding the name of the master written in the second line of this inscription. The words in dispute are second from the top. In order for the word written here to be "Mengum", there must be another tooth for "nun" after the first letter "mim". The part that comes after the beginning "mim" in the inscription is a part of "mim". Again, the letters "ya and mim" coming after the letter "kaf (kef)" - where the beginning of the letter considered as "mim" does not resemble "mim" - should have been written combined. The beginning of the letter considered as "mim" after "ya" in the inscription is downwards. Therefore, it resembles the letters "ba and nun" that form the word "thousand". It can be said that the name written here is more similar to "Mekki bin Birtî", based on the evaluations made according to the letter shapes.

Kaykaus Inscription-2: This inscription is located to the right of the crown gate on the northern façade of Alaeddin Mosque. The date of the Arabic inscription engraved in jali thuluth script on marble is 616 [1219-1220]. The spars of the "kaf (kef)" letters in the inscription are curved upwards. The date record in the last line is arranged tightly. The lower ends of the letters "alif (elif)", which taper downwards and end, are also curved to the left. Zulfahs are thick and have blunt ends.

The broken part in the second line is İbrahim Hakkı Konyalı "el-ğâlib Alâü'd-dunyâ"; Mehmet Önder, M. Zeki Oral and Remzi Duran completed it as "el-ğâlib 'İzzü'd-dünyâ". It is a matter of dispute which sultan's name was written in this

inscription. Konyalı, finds the possibility that these broken parts could have been done to be meaningless intentionally. However, the same letters that are broken in this inscription are also broken in the inscription on the western wall of the mosque. When we look at the structure of the letter “ayn (ayın)” in the second line of Kaykaus Inscription-3 on the western wall, it can be said that the next word is “İzzü’ d-dünya”. Because the letter “ayn (ayın)” here is used as “ayn-ı sâdî”, which allows the letter following it to be written horizontally or diagonally downwards. It is seen that the broken piece after the letter “ayn (ayın)” is in a diagonal direction downwards, not upwards, as is written in the letter “lam” after the letter “ayn (ayın)” in the word “Alâü’ d-dünyâ”. Since the letter “ze” can also be written diagonally, it can easily be said that this word is “İzzü’ d-dünya”. If there is an intention in these engraved places, it is possible that the broken place in Kaykaus Inscription-2, which we are now evaluating, is also “İzzü’ d-dünya”.

Konyalı, recorded the first word of the third line as “Keykubad (Kayqubad)”, and Oral and Duran recorded it as “Keykâvus (Kaykaus)”. Oral stated that the word “Keykâvus” was dug out and “Keykubad” was written instead. Duran also states that “Keykâvus” was originally written here, but after Keykâvus left the capital, during the time of Keykubad I or later, the opponents of Keykâvus I distorted the second letter “kaf (kef)” in the name “Keykâvus”, the eye of the letter “waw (vav)” and the entire letter “sin” to make it appear. He completed this place as “Keykâvus”, considering the possibility that it could have been transformed into a modern building. It may be possible that the word “Keykâvus” was broken here and “Keykubad” was written instead. Because in the word “Keykubad” there is no letter “ba” that should be found after the letter “qaf (kaf)”. Additionally, there is a lot of clarity between the word “Keykubad” and the word “ibn-i” that comes after it. If “Keykâvus” is written instead of “Keykubad”, this unnecessary gap will be closed.

Kaykaus Inscription-3: This inscription is located in the niche framed by a round arch on the left on the western wall of the mosque. There is no date record in the Arabic inscription engraved in jali thuluth script on marble. The titles mentioned in the inscription belong to the time of Kaykaus I in terms of arrangement and are similar to the other inscription on the northern façade. For this reason, it is more appropriate that the inscription belongs to Kaykaus I rather than Kayqubad I. The inscription probably dates to 616 [1219-1220], when the additional construction of the mosque began. The serenade of the letters “kaf (kef)” are written curved. The letters “alif (elif)” end by tapering downwards. The lower ends are also curved to the left. Zulfahs are thick and have blunt ends. The broken part at the beginning of the second line, Oral and Duran “İzzü’ d-dünyâ”; Konyalı completed it as “Alâü’ d-dünyâ”. The letter “ayn (ayın)” at the beginning of this line is written as “ayn-ı sâdî”. In other words, it is suitable for combining with the letter “ze” in the word “İzzü’ d-dünya”. As Konyalı stated, if this

broken place was “Alâü’d-dünyâ”, it would have to be in the form of “ayn-ı na’lî”, which allows the letter following the initial letter “ayn (ayın)” to be written upwards. Thus, the letter “lam-alif” written upwards after the letter “ayn (ayın)” at the beginning of the word “Alâü’d-dünyâ” could be combined with “ayn (ayın)”. In the light of these explanations, the broken place can be completed as “İzzü’d-dünyâ”. The broken part in the middle of the third line is Oral and Duran “Keykâvus”; Konyalı completed it as “Keykubad”. There is a letter “kaf (kef) or ya” at the beginning of this word. When the broken part after the letter “ya” is compared to other inscriptions that say “Keykubad”, it is seen that it does not resemble the word “Keykubad” in shape. If you pay attention, the letter “ya” was interrupted here and then the lower part of the letter “kaf (kef)” began to be written. The letter “ya” in the word “Keykubad” in the third line of Kayqubad Inscription-3 forms the head of the letter “qaf (kaf)” without any interruption. Moreover, in Kaykaus Inscription-3, which we are now evaluating, the letter “sin” at the end of the word “Keykâvus”, if examined carefully, does not resemble the letter “dal” as stated by Konyalı. The broken part here looks more like the bowl of the letter “sin”. The difference is better understood when compared to the word “Keykubad” in Kayqubad Inscription-3.

The Seljuk period inscriptions of the Alaeddin Mosque, one of the most important buildings in Konya, the design of the phrase, the way the letters are written, their sizes, directions, the movements used, and so on. It is important in terms of explaining the writing style of the period with points such as signs.

Vertical letters and seren kef are among the letters that best reveal the Seljuk writing style. The ends of the vertical letters written from top to bottom are tapered, and the ends of the letters “alif (elif)” are written curved to the left. Zulfahs are thick and have blunt ends. The serenade of the letters “kaf (kef)” are written curved and sometimes wavy.

The variety of letter shapes used can help understand broken or deformed letters in the word. As a matter of fact, in Keykaus Inscription-2 and Keykaus Inscription-3, predictions were made based on the shapes of the intact letters on the same broken words.

As a result of these evaluations, it is seen that calligraphy is important in aesthetically evaluating the writing style of the period and in determining the structure of letter shapes and expressions in broken or deformed parts of the inscription.

Giriş

Konya, Türkler tarafından ilk kez 1068’de fethedilmiştir. Türklerin Anadolu’ya yerleşmeleri ise 1071 Malazgirt Savaşı’ndan sonra olmuştur. 1075 yılında İznik Süleyman Şah tarafından fethedilmiş böylece Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuştur.¹ I. Haçlı Seferi esnasında Selçuklular başkent İznik’i Bizans’a teslim edince Konya’nın başkent olmasına karar verilmiştir.² I. Mesud, Anadolu’nun yurt oluşuna katkıları olan önemli bir sultandır. Nitekim Konya, I. Mesud tarafından imara erişmiş, I. Mesud’un oğlu II. Kılıçarslan devrinde de ekonomik ve kültürel açıdan gelişmiştir. Yapımına Sultan Mesud zamanında başlanan Alâeddin Camii, Sultan Alâeddin Keykubad’a atfedilmiştir.³ Bu çalışmada, Alâeddin Camii’nde bulunan Selçuklu Dönemi kitabeleri hat sanatı bakımından ele alınmıştır. Aynı zamanda kitabelerin dönem özellikleri tespit edilip yazının tarihî seyrine katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

1. Konya Alâeddin Camii

Alâeddin Camii, Konya’nın merkezindeki Alâeddin Tepesi’nin kuzey-doğu yamaçında yer almaktadır. Cami hem Konya’daki Selçuklu yapılarının en büyüğü hem de Selçuklu başkentinin en eski camisidir.

Konya’nın Selçuklu Devleti’nin başkenti olmasıyla ihtiyaç duyulan “Ulu Camii”, Sultan I. Mesud tarafından “Ehmedek” adıyla da bilinen iç kaleye yaptırılmıştır. Zaman içerisinde diğer sultanlar tarafından camiye ilaveler yaptırılmıştır. Caminin tek bir sultan dönemine ait olmadığı yapı üzerindeki kitabe sayısından anlaşılmaktadır. İnşasından sonra tamamlanmasına kadar geçen süreç uzun olduğundan yapımında dört sultanın emeği bulunmaktadır. Caminin iki farklı merhalede yapıldığı, mevcut kitabeler ile belge ve incelemelerdeki bulgulardan anlaşılmaktadır. Kitabe ve bulgulara göre caminin doğu tarafındaki çok sütunlu büyük mekân, Sultan I. Mesud tarafından inşa edilmiştir. Sultan Mesud, caminin bitmek üzere olduğu süreçte vefat edince oğlu II. Kılıçarslan tarafından eksikleri tamamlanarak ibadete açılmış olmalıdır. Hatta kendi ismini hakkettirdiği minberi de II. Kılıçarslan koydurmuş olmalıdır. Minberde yazılı olan Recep 550 [1155] tarihi Sultan I. Mesud’un vefatı ve yerine II. Kılıçarslan’ın tahta çıktığı yıldır. Kılıçarslan muhtemelen sultan olur olmaz cami ile ilgilenmiş, ardından kendi adıyla anılan köşkü ve saltanat yıllarının sonlarına doğru da caminin batısına türbesini yaptırmıştır. Daha sonra II. Kılıçarslan’ın torunu I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220) kendi adına bir türbe, caminin orta bölümü ile batı kanadının yapımını Mütevelli Atabeki Ayas’a emretmiştir. I. İzzeddin Keykâvus caminin inşası bitmeden vefat edince noksan kısımlar I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) tarafından

1 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* (İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1971), 45.

2 Tuncer Baykara, “Konya,” *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 26 (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 183.

3 Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 194-195, 233-234.

tamamlanarak ibadete açılmıştır.⁴ Alâeddin Camii, tarihî önemi, konumu, plan şeması, yapım tekniği ve kullanılan malzemeler gibi hususlarla önemli bir yere sahiptir.⁵

G. 1: Konya Alâeddin Camii'nin genel görünüşü (B. Erikoğlu, 2024)

2. Hüsn-i Hat Sanatı ve Anadolu Selçuklu Dönemi'nin Yazı Hususiyetleri

Arap yazısından doğan ve güzel yazı anlamına gelen “hüsn-i hat”, güzel sanatların müstesna dallarından biridir. İslam dinini kabul eden çoğu kavmin benimsediği Arap hattı zamanla İslam hattı vasfını kazanmıştır.⁶ Hz. Peygamber zamanında yazının gelişmesi ve yayılması sağlanmış, okuma ve yazmayı öğrenmenin lüzumu üzerinde durularak yazı öğrenimi teşvik edilmiştir.⁷

Yazının dil bilgisi çağının başladığı, harf ve kelimelerin ölçülerinin belirlendiği dönem Emeviler Dönemi'dir.⁸ Abbasiler Dönemi'nde de bu faaliyetler devam etmiş, devrin ünlü hattatı İbn Mukle'nin (öl. 328/940) nizam ve ahengini kurallara bağladığı “mensub” yani “nisbetli” yazı şekillenmiştir. 11. yüzyılın ilk dönemlerinde “muhakkak”, “reyhani” ve “nesih” yazıları doğmuştur. Devrin diğer ünlü hattatı İbnü'l-Bevvâb (öl. 413/1022), İbn Mukle yolunu değiştirmiş ve bu üslup 13. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir. 13. yüzyılda Yâkut el-Müsta'sımî (öl. 698/1298) “aklâm-ı sitte” adı verilen sülüs, nesih, muhakkak, reyhânî, tevki' ve rikaa yazılarına yön vermiştir.⁹

4 Yaşar Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri* (Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009), 106-107.

5 Burak Sevindi, “Konya ve Çevresinde Yer Alan Vakıf Kayıtlarında Ulu Cami Olarak Geçen Camiler” (Yüksek lisans tezi, Konya Teknik Üniversitesi, 2020), 279, 303.

6 M. Uğur Derman, “Hat,” *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 16 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 427.

7 Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2003), 42.

8 Fevzi Günüş, “XV.-XX. Yüzyıl Osmanlı Dini Mimarîsinde Celif Sülüs Hattı Uygulama ve Teknikleri” (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 1991), 10.

9 Derman, “Hat,” 428.

Özellikle mushaf kitabetinde kullanıldığı bölgelere göre farklılıklar gösteren kûfi hattı, Kuzey Afrika ülkelerinde bilhassa Endülüs ve Mağrib’de Mağribî, İran ve doğusunda ise “Maşrik kûfisi” adı ile aklâm-ı sitte’nin doğuşuna kadar kullanılmaya devam etmiştir. Daha çok eserlerde görülen iri kûfi, bazı süsleme unsurlarıyla birlikte tezyinî bir nitelik kazanmıştır. Tezyinî kûfi yazının çiçekli, yapraklı, örgülü olarak bilinen şekilleri genellikle kitap başlıkları ve abidelerde görülmektedir.¹⁰ Yazının mimarideki ilk kullanımı, Emeviler Dönemi’nde (661/750) görülmektedir. Halife Abdü’l-Melik’in 687 tarihinde yapımına başladığı Kubbetü’s-Sahra içindeki kûfi kitabe kuşağı ilk örneklerden biridir.¹¹

Celi, sözlükte “açık, belli, âşikâr,” anlamlarına gelmektedir.¹² Hat sanatında ıstılah olarak ise “bir yazı cinsinin iri yazılmış şekli”ne denmektedir. Celi, bir yazı çeşidi değil, bir yazı karakteridir.¹³ Üçte bir manasına gelen sülüsün celisi levhalarda kullanılmakla birlikte daha ziyade mimari eserlerde vücut bulmuştur. Yapıların cümle kapılarında, kitabelerde, kubbe içlerinde ve duvarlarında çokça uygulanmıştır.¹⁴ Karahanlılar devrinde tezyinî kûfi ve makılı yazı ile birlikte celi sülüs tezyinatlı şekilde tatbik edilmiş, Gazneliler Dönemi’nde de mimari eserlerde tezyinî kûfi kullanılmıştır.¹⁵

Büyük Selçuklu mimarisi ile ilgili yeterli bilgi bulunmamakla birlikte bu dönemde kullanılan kûfi yazıların celiye göre hem sayı bakımından hem de estetik yönden daha ileri durumda olduğu bilinmektedir.¹⁶ Fakat önceki dönemlere göre bu dönemde celi sülüsün mimaride daha fazla tercih edildiği ifade edilebilir.¹⁷ Büyük Selçuklu Dönemi celi yazıları, genel olarak zemini helezoni ve kıvrıklal motif ile bunlar arasına yerleştirilmiş rumilerden oluşmaktadır. Dik harflerin yer yer gruplanması ve düz hatlarla yazılması, harflerin ya çok cılız ya da çok şişkin yapılması, zülfeli harflerin “zülfе” denilen tamamlayıcı unsurlarının henüz görülmemesi bu dönemin genel özelliklerindedir.¹⁸

Tüfekçioğlu, Anadolu Selçuklu Dönemi yapılarındaki celi sülüs yazı kullanımının tezyinî kûfi ve diğer yazı türlerine göre daha fazla olduğunu belirtmiştir.¹⁹ Günüç,

10 Derman, “Hat,” 428.

11 Recep Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı” (Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1999), 2.

12 İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, c.1 (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2011), 474.

13 Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 105.

14 Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, 21, 106.

15 Süleyman Berk, *Hattat Mustafa Râkım Efendi* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003), 74.

16 Fevzi Günüç, “Anadolu Selçuklu Mîmârisinde Celî Sülüs Hattı,” *V. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri Kitabı* (Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1996), 186.

17 Abdülhamit Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001), 13.

18 Günüç, “Anadolu Selçuklu Mîmârisinde Celî Sülüs Hattı,” 186.

19 Tüfekçioğlu, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, 15.

Anadolu Selçuklularının celi yazıyı mimari eserlerinde Büyük Selçuklulara göre daha fazla kullandıklarını belirterek Selçuklu celisini iki kısma ayırmıştır. “Birincisi nebatî örgü ile iç içe olan şekli, diğeri de düz bir zemine çoğu kez girift olarak yazılanıdır. Zemin tezyinatı dönem sonlarına doğru azalsa da, celi yazıdaki gelişme henüz tam olarak sağlanamadığı için, zemini müzeyyen celi yazılar tamamen terkedilmemiştir.”²⁰ Zeminde nebatî ve helezoni motif kullanılan celi yazıların, Büyük Selçuklu, Beylik ve Erken Osmanlı Dönemi’nde örnekleri görülmüştür.²¹

Alparslan, Selçuk celi sülüsünü, üç çeşide ayırmıştır: “Girift”, “cılız” ve “küt” olarak zikrettiği çeşitlerin ortak noktaları şu şekildedir: Amudi harflerin üst tarafları kalın, alt tarafları ise üste oranla daha incedir. Zülfeli harflerin zülfeleri²² küt olup ayrıca bunların üst kısımları bir hayli düzdür. “*Cim ve ayın*” gibi dairevi harfler başka harflere oranla daha küçüktür. Dikey harfler birbirine oldukça yakın şekilde sıralanmaktadır.²³ Günüş, buna ilave olarak “*kef*” harflerinin bir parçası olan “*seren*”in düz yerine kavisli yapılmasının bu dönemin karakteristik özelliklerinden biri olduğunu belirtmiştir.²⁴

3. Konya Alâeddin Camii Selçuklu Dönemi Kitabeleri

Konya Alâeddin Camii’ndeki Selçuklu Dönemi’ne ait kitabeler, minberde, mihrapta, kuzey ve batı duvarında bulunmaktadır. Bu makalede caminin batı duvarında iki, kuzey duvarında dört olmak üzere altı inşa kitabesi, minber ve mihrap kitabeleri, mütevellî ve usta kitabesi, çini kitabe, *Fetih suresi* ile *kelime-i tevhid*in yazılı olduğu Selçuklu Dönemi kitabeleri kronolojik sıraya göre değerlendirilmiştir. Bu kitabeler aşağıdaki sıraya göre tertip edilmiştir:

Tablo 1: Konya Alâeddin Camii’nde bulunan Selçuklu devri kitabeleri (Hazırlayan: Betül Erikoğlu, 2024)		
Kitabeler	Tarih	Bulunduğu Yer
Minber Kitabeleri	Recep 550 [1155] ²⁵	Cami içi
Keykâvus Kitabesi-1 Kelime-i Tevhid Kitabesi	616 [1219-1220]	Kuzey cephe duvarı
Keykâvus Kitabesi-2	616 [1219-1220]	Kuzey cephe duvarı
Keykâvus Kitabesi-3	Tarihsiz, muhtemelen 616 [1219-1220]	Batı cephe duvarı

20 Günüş, “Anadolu Selçuklu Mîmârisinde Celi Sülüs Hattı,” 186.

21 Günüş, “Anadolu Selçuklu Mîmârisinde Celi Sülüs Hattı,” 190-191.

22 Zülfe: Elif ve lâm gibi harflerin üst sağ taraftaki saçağın adı.

23 Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, 107.

24 Günüş, “Anadolu Selçuklu Mîmârisinde Celi Sülüs Hattı,” 188.

25 Bu tarih, minber şerefesinde bulunan kitabe üzerinde yer almaktadır.

Çini Kitabe	617 [1220-1221]	Kuzey cephe duvarı
Keykubad Kitabesi-1 Taç Kapı Kitabesi	617 [1220-1221]	Kuzey cephe duvarı
Keykubad Kitabesi-2	Tarihsiz, muhtemelen 617 [1220-1221]	Kuzey cephe duvarı
Keykubad Kitabesi-3	Tarihsiz, muhtemelen 617 [1220-1221]	Batı cephe duvarı
Mihrap Kitabesi	Tarihsiz	Cami içi
Mütevelli ve Usta Kitabesi	Tarihsiz	Kuzey cephe duvarı

3.1. Minber Kitabeleri

Mihrabın sağında bulunan abanoz²⁶ minber, Türk ağaç işçiliğinin en güzel örneklerinden biridir. Kapısında, aynalık kısmında, şerefesinde, sağ ve sol kanatlarında kûfi ve sülüs hattı ile yazılmış yazılar yer almaktadır.

Minber aynalığı ve yan kanatlarda bulunan kitabeler, yuvarlak satırlı derin oyma tekniği ile yapılmıştır.²⁷ Minberin kapısı üzerinde kûfi yazı çeşidi ile tek satır hâlinde yazılmış olan kitabe (G. 2), camideki en eski kitabe olma vasfını taşımaktadır. Bu kitabe, I. Kılıçarslan oğlu I. Mesud zamanına aittir.²⁸

G. 2: Minber kapısı üzerinde I. Mesud zamanına ait olan kûfi kitabe (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:²⁹

عز الدنيا و الدين ابو الفتح مسعود بن قلع ارسلان ناصر امير المؤمنين

Okunuğu:³⁰

“ ‘İzzu’ d-dünyâ ve’ d-dîn ’Ebû’ l-feth Mes’ud ibn-i Kılıcarslan Nâşıru ’Emîri’ l-Mü’ minîn.”

26 İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi* (Konya: Büyükşehir Belediyesi, 1997), 309.

27 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 160.

28 M. Zeki Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” *Yıllık Araştırmalar Dergisi* 1 (1957), 52.

29 Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 52; Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 309.

30 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 36.

Anlamı:

“Din ve dünyanın Şerefi, fetih babası, ‘Mü’minlerin Emirinin Yardımcısı’ Kılıcarslan oğlu Mesud.”³¹

Değerlendirme: Metin, yazı alanının alt kısmına kûfi yazı çeşidi ile tek satır hâlinde yazılmıştır. “*Elif, lâm*” gibi dikey harflerin üst kısımda örgü şeklinde tasarlandığı bu yazı, tezyinî ve örgülü kûfinin en güzel örneklerinden biridir.

Minberde bulunan bir diğer kitabe (**G. 3**), kapının aynalık kısmında yer almaktadır. Kitabe metni, *Mümin* suresi 16. ayetin son kısmından oluşmaktadır.

G. 3: Minberin aynalık kısmında *Mümin* suresi 16. ayetin yazılı olduğu kûfi kitabe (Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:³²

لمن الملك اليوم لله الواحد القهار

Okunuşu:

“Li-meni’l-mülkü’l-yevm lillâhi’l-vâhidi’l-ğahhâr.”

Anlamı:

“Elbette tek ve mutlak hükümran olan Allah’ındır!”³³

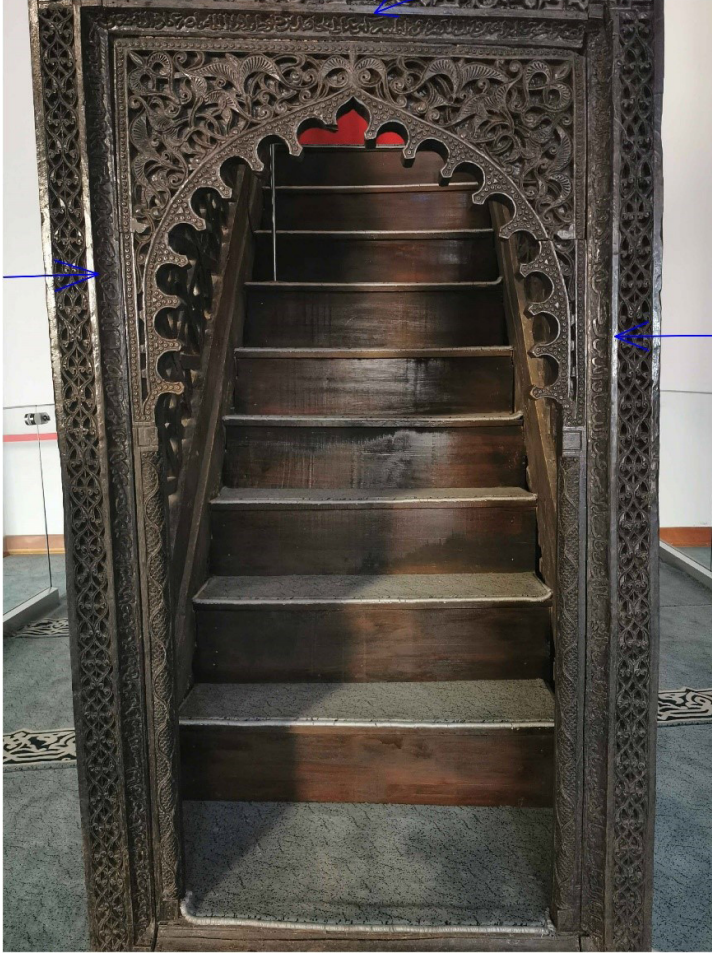
Değerlendirme: Ayet, zemini tezyinatlı alan içine kûfi yazı çeşidi ile yazılmıştır. Zamanın getirdiği yıpranma payı, zeminin tezyinatlı ve yazı ile zeminin aynı renkte olması sebebiyle harfler zor seçilmektedir.

31 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 37.

32 Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 52; Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 154.

33 “Mü’min Suresi-16. Ayet Tefsiri,” Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim, erişim 27 Haziran 2024, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Mü’min-suresi/4149/16-18-ayet-tefsiri>

Minberdeki bir diğer yazı (G. 4), kapı sövelerini üç taraftan çevreleyen sülüs kitabelidir. Metin, sağ alttan başlayarak yukarı doğru yazılmış, yukarıdan ufki şekilde devam etmiş, sol taraftan da aşağı doğru yazılarak tamamlanmıştır.

G. 4: Minberin kapı sövelerinde bulunan sülüs yazı (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe metni:³⁴

السلطان المعظم شاهنشاه الاعظم سيد سلاطين العرب والعجم مالك رقاب الامم عز الدنيا والدين ركن الاسلام
والمسلمين فخر الملوك والسلاطين / نصير الحق بالبراهين قاتل الكفرة والمشركين غياث المجاهدين حافظ بلادالله
ناصر عبدالله معين / خليفة الله سلطان بلاد الروم والارمن والافرنج والشام ابو الفتح قلع ارسلان بن مسعود بن قلع
ارسلان ناصر امير المؤمنين ادام الله سلطانه و خلد ملكه و ضاعف اقتداره

34 Metnin son kelimesini Oral, اقتداره, (iktidârahu) Konyalı, اقباله (ikbâlehu) şeklinde okumuşlardır. Bk. Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 52; Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 309.

Okunuşu:³⁵

“ 'Es-Sultānu'l-mu'azzam şāhinşāhu'l-a'zam seyyidü selātini'l-'Arab ve'l-'Acem mālīkū riqābi'l-ümem 'İzzü'd-dünyā ve'd-dīn ruknü'l-'İslām ve'l-müslimīn faḫru'l-mülük ve's-selātin naşīru'l-Haḫki bi'l-berāhīn kātīlü'l-keferati ve'l-müşrikīn ḡyāşü'l-mücāhidīn ḫāfiẓü bilādillāh nāşīru 'ibādillāh mu'īnu ḫalīfetillāh sultānu bilādi'r-Rūm ve'l-'Ermen ve'l-'Efrenc ve'ş-Şām 'Ebū'l-feth Kılıcarslān ibn-ü Mes'ūd ibn-i Kılıcarslān Nāşīru 'Emīri'l-Mü'minīn 'edāmellāhu sultānehū ve ḫallede mülkehū ve za'afe iktidārahū”

Anlamı:

“Büyük Sultan, yüce şahin şah, Arap ve Acem sultanlarının efendisi, ümmetin fertlerinin sahibi, din ve dünyanın İzzeti, Müslümanların ve İslam'ın destekçisi, meliklerin ve sultanların övünç kaynağı, delillerle Hakk'ın yardımcısı, inkârcıları ve şirk koşanları öldüren, Allah yolunda çalışanların yardımcısı, Allah'ın mülkünün koruyucusu, Allah'ın kullarının yardımcısı, Allah'ın halifesinin yardımcısı, Rum, Ermeni, Avrupa ve Şam'ın sultanı, fetih sahibi, 'Müminlerin Emirinin Yardımcısı', Kılıcarslan oğlu Mesud oğlu Kılıcarslan -Allah saltanatını devam ettirsin, mülkünü sonsuz kılsın ve mutluluğunu kat kat artırsın.-”³⁶

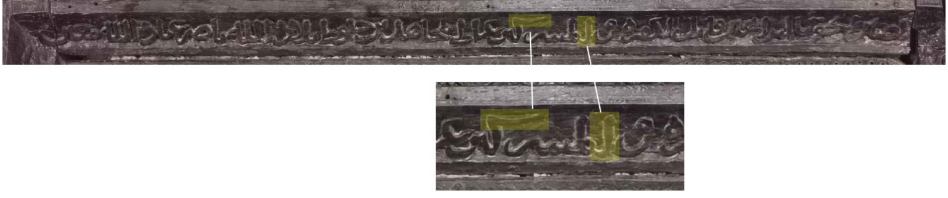
Değerlendirme: Karamağaralı, caminin ilk yapısının I. Mesud zamanında yapıldığını hem minberde adının geçmesi hem de Receb 550 [1155] tarihi yazılı olan sanatkar kitabesi ile sabit olduğunu, aynı minberin kapı sövelerindeki II. Kılıcarslan kitabesinin de cami veya minberin nihai işlerinin II. Kılıcarslan zamanında tamamlandığına işaret ettiğini belirtmiştir. Ayrıca kapı sövelerindeki yazının, buradaki tezyinatın sonradan kazınarak yazıldığı izlenimini verdiği ifade etmiştir.³⁷ Yazı, “hafif iç bükey olarak oyulmuş dört santimetre genişlikteki dış bordüre kabartma olarak”³⁸ sülüs ile yazılmıştır. Kitabedeki harflerin her ne kadar dört santimetrelik kısa bir alana yazılsa da Selçuklu yazı üslubunu yansıttıkları görülmektedir. “*Elif*” harfleri aşağı doru incelerek son bulmuş, alt kısımları sola doğru kıvrık yazılmıştır. Zülfeler kalın ve uçları küttür. “*Kef*” serenleri kavislidir.

35 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 37.

36 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 37-38.

37 Halük Karamağaralı, “Konya Ulu Câmii,” *Röleve ve Restorasyon Dergisi* 4 (1982), 123.

38 Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 151.

G. 5: Minberin kapı sövelerinde bulunan kitabenin üst kısmındaki “elif ve kef” harfi
(B. Erikoğlu, 2024)

Minberin mihraba bakan yönünde iki satırlık kûfi yazı yer almaktadır (G. 6). Âyetü'l-Kürsî'nin yazılı olduğu kitabede satırların yönü şerefeye doğrudur.

G. 6: Minberin mihraba bakan yönünde Âyetü'l-Kürsî'nin yazılı olduğu iki satırlık kûfi yazı
(B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe metni:

Üstteki satır

بسم الله الرحمن الرحيم لا اله الا هو الحي القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما في السموات وما في الارض

Alttaki satır

من ذا الذي يشفع عنده الا بأذنه يعلم ما بين ايديهم و ما خلفهم ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات و الارض

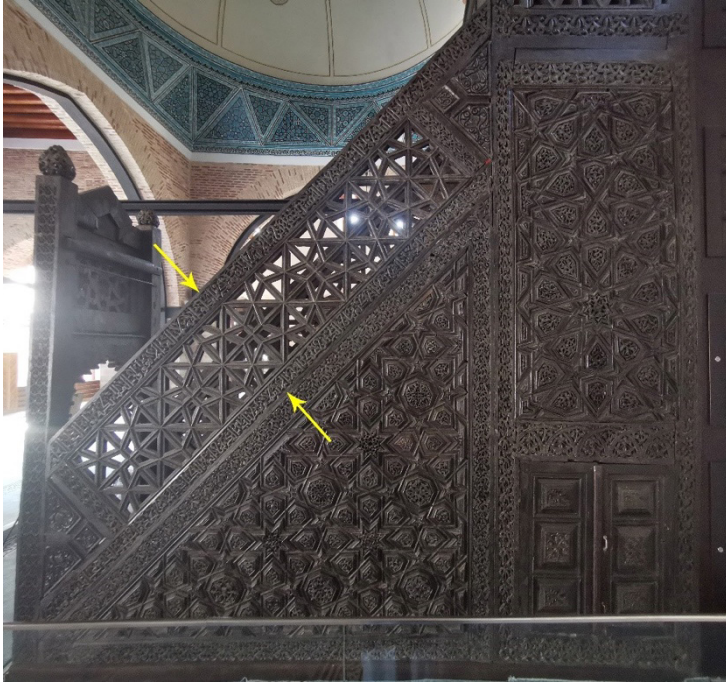
Okunuşu:

“Bismillāhirrahmānirrahīm Allāhu lā ilāhe illā huve'l-ḥayyu'l-ḳayyūm(u) lā te'ḥuzuhu sinetun velā nevm(un) lehu mā fi's-semāvāti vemā fi'l-arz(i) men zellezī yeşfe'u indehu illā bi-iznih(i) ya'lemu mā beyne eydihim vemā ḫalfehum velā yuḫīṭüne bişey-in min 'ilmihī illā bimā şā(e) vesī'a kursiyuhu's-semāvāti ve'l-arz(a)...”

Anlamı:

“Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; diridir, her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaata edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O'nun ilminden hiçbir şeyi –dilediği müstesna- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır...”³⁹

Minberin batıya bakan yönünde *Âl-i İmrân* suresi 17, 18 ve 19. ayetlerin yazılı olduğu iki satırlık kûfi yazı yer almaktadır (G. 7). Kitabe metninin yönü şerefeden minber kapısına doğrudur.

G. 7: Minberin batıya bakan yönünde *Âl-i İmrân* suresi 17, 18 ve 19. ayetlerin yazılı olduğu iki satırlık kûfi yazı (B. Erikoğlu, 2024)

39 “Bakara Suresi - 255. Ayet Tefsiri,” Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim, erişim 27 Haziran 2024, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/262/255-ayet-tefsiri>

Kitabe metni:

Üstteki satır:

الصابرين و الصادقين و القانتين و المنفقين و المستغفرين بالاسحار شهدالله انه لاله الا هو و الملنكة و اولوا العلم

Alttaki satır:

قائما بالقسط لاله الا هو العزيز الحكيم ان الدين عندالله الاسلام وما اختلف الذين اتوا الكتاب الامن بعد ماجاءهم العلم بغياً بينهم و من يكفر

Okunuğu:

(17. ayet) “Eş-şâbirîne ve’ş-şâdikîne ve’l-kânitîne ve’l-munfiķîne ve’l-mustagfirîne bi’l-esĥâr(i). (18. ayet) Şehidallâhu ennehû lâ ilâhe illâ huve, ve’l-melâiketü ve ulû’l-’ilm-i kâimen bi’l-kıst(i), lâ ilâhe illâ huve’l-‘azîzu’l-ĥakîm(u). (19. ayet) İinne’d-dîne ‘indâllâhi’l-islâm(u), ve mâĥtelefellezîne ütû’l-kitâbe illâ min ba’di mâ câchumu’l-’ilmü bağyen beynehum, ve men yekfur...”

Anlamı:

“Sabredenler, doğruluktan şaşmayanlar, huzurda boyun bükenler, hayır yolunda harcama yapanlar ve seher vakitlerinde Allah’tan bağışlanma dileyenler (içindir).⁴⁰ Allah, hak ve adaleti ayakta tutarak, kendinden başka tanrı olmadığını bildirdi; melekler ve ilim sahipleri de bunu ikrar ettiler. (Evet) O’ndan başka tanrı yoktur; O mutlak güç ve hikmet sahibidir.⁴¹ Kuşkusuz Allah katında din İslâm’dır. Kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonradır ki, aralarındaki hak tanımazlık yüzünden ayrılığa düştüler. Allah’ın ayetlerini inkar edenler...”⁴²

Değerlendirme: Minberin sağ ve sol kanatlarında bulunan kûfi yazılar kabartma olarak hakkedilmiştir. Zeminde rumi motifleri ile yapılmış tezyinat bulunmaktadır. Bu kanatlarda bulunan kûfi yazılar yazı alanı ölçüsünde tasarlandığından minberin kapısı üzerindeki kûfi yazılar gibi örgülü değildir (G. 6, G. 7, G. 8). Minber şerefesinde sekiz satırlık usta kitabesi bulunmaktadır (G. 9).

40 “Âl-i İmrân Suresi – 17. Ayet Tefsiri,” Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim, erişim 27 Haziran 2024, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/309/16-17-ayet-tefsiri>

41 “Âl-i İmrân Suresi – 18. Ayet Tefsiri,” Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim, erişim 27 Haziran 2024, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/311/18-ayet-tefsiri>

42 “Âl-i İmrân Suresi – 19. Ayet Tefsiri,” Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim, erişim 27 Haziran 2024, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/312/19-ayet-tefsiri>

G. 8: Minberin mihraba bakan yönünde bulunan kûfi yazı detayı (B. Erikoğlu, 2024)

G. 9: Minber şerefesinde bulunan usta kitabesi (Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 167)

Kitabe metni:⁴³

1- عمل استاد

2-

3- الحاجى الا

4- خلاطى

5- وفرغ منه

6- فى رجب سنه

7- خمسين و خمس

8- مائه

1- “ ‘Amile üstâd 2-..... 3- ‘el-Ĥâcî ‘el-’A 4- ĥlâṭî 5- ve feraġa minhü 6- fî recebe senete 7- ĥamsîne ve ĥamse 8- mie”

Anlamı:

“Ahlat’lı usta Hacı yaptı. 550 [1155] senesi recep ayında bitirdi.”

Değerlendirme: Sekiz satırdan oluşan usta kitabesindeki bütün harfler noktasızdır. Kaynaklarda bu kitabenin ikinci satırında yazılı olan usta adı ile ilgili ihtilaf mevzu-bahistir. Oral, eski Türk isimleri arasında Mengü, Mengütimur, Mengüberti ve Mengümberti gibi isimlerin bulunduğuna istinaden bu kelimeyi “*Mengüm Bertî*” şeklinde okumuştur.⁴⁴ Konyalı, Ahlatlı olan ustanın hem Ahlatlı hem Mekkeli olamayacağından bu kelimeyi “*Mekki*” gibi okuyanlara karşı “*Mengi birtî*” olarak okumayı uygun bulmuştur.⁴⁵ Erdemir de kitabında isme dair ihtilaflardan detaylı şekilde bahsederek usta ismini “*Mengüm Bertî veya Mekki bin Birtî*” şeklinde alternatifli yazmıştır.⁴⁶

Minber, cam korkulukla korunduğundan yakından fotoğrafını çekmek imkânı elde edilememiştir. Erdemir’in kitabındaki bahsedilen ihtilafli kelimeler üstten ikinci sıradadır. Burada yazan kelimenin “*Mengüm*” olabilmesi için ilk harf olan “*mim*”den sonra “*nun*” için bir diğ daha bulunması gerekmektedir. Kitabede “*mim*” başından sonra gelen kısım “*mim*”e ait bir parçadır. Yine “*kef*” harfinden sonra gelen “*ya ve mim*” harfinin -ki buradaki “*mim*” olarak düşünülen harfin baş kısmı “*mim*”e benzememektedir- birleşik yazılması gerekmektedir. Kitabede “*ya*”dan sonraki “*mim*” olarak düşünülen harfin baş kısmı aşağı doğrudur. Dolayısıyla “*bin*” kelimesini oluşturan “*ba ve nun*” harflerine benzemektedir. Burada yazan ismin harf şekillerine göre yapı-

43 Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 311; Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 53.

44 Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 53.

45 Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 311.

46 Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 167.

lan değerlendirmelere istinaden “*Mekki bin Birtı*”ye daha çok benzediği söylenbilir.

G. 10: Minber Şerefesindeki usta kitabesinin ikinci satırı
(Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 167)

“*Bin*” kelimesinin yukarıdaki usta kitabesindeki “*bin*” kelimesine benzer Őekildeki kullanımını caminin kuzey ve batı cephelerinde bulunan kitabelerde görmek mümkündür. AŞağıda Keykvus Kitabesi-1’in üçüncü satırında bulunan “*bin*” kelimesi görülmektedir (**G. 12**).

G. 11: Keykvus Kitabesi-1’in (**G. 12**) nc satırında bulunan “*bin*” kelimesi
(B. Erikoğlu, 2024)

3.2. Keykvus Kitabesi-1

Bu kitabe, Alâeddin Camii’nin kuzey cephe duvarında zikzaklı kemerle erve-
lenmiŐ kısmın içinde bulunmaktadır (**G. 12**). Mermer zerine celi sülüs yazı ile hak-
kedilen Arapça kitabenin tarih kaydı, 616 [1219-1220]’dir.

G. 12: Kuzey cephe duvarında zikzaklı kemerle çerçelenmiş kısmın içinde bulunan Keykâvus Kitabesi-1 (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

- 1- بسم الله الرحمن الرحيم امر بعمارة
- 2- هذا الجامع السلطان الغالب عز الدنيا والد
- 3- ين سلطان البر و البحرين ابو الفتح كيكافوس بن كيوخسرو
- 4- بن قلع ارسلان برهان امير المؤمنين في شهر سنة ستة عشر و ستمائه
- 5- بتولي العبد المحتاج الي رحمة الله اياس الاتابكي

Okunuşu:⁴⁷

- 1- “Bismillâhirrahmânirrahîm. ’Emera bi’imârati
- 2- hâze’l-câmi’i ’es-Sultânû’l-gâlib ‘Îzzu’d-dünyâ ve’d-d
- 3- in sultânû’l-berri ve’l-bahreyni ’Ebû’l-fetḥ Keykâvus ibn-ü Keyḥusrev
- 4- ibn-i Kılıcarslân Burhânu ’Emîri’l-Mü’minîn fî şuhûri seneti sitte ‘aşera ve sittimie
- 5- bi-tevellî’l-’abdi’l-muhtâc ’ilâ rahmetillâh ’Ayâs ’el-’Atâbekî”

47 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 31.

Anlamı:

“Bağışlayan ve esirgeyen Allah’ın adıyla. Bu caminin yapımını, galip Sultan, din ve dünyanın İzzeti, kara ve iki denizin sultanı, fetih sahibi, ‘Müminlerin Emirinin Burhanı’, Kılıcarslan oğlu Keyhüsrev, Allah’ın rahmetine muhtaç kul Atabeki Ayas nezaretinde, 616 [1219-20] senesi içerisinde emretti.”⁴⁸

Değerlendirme: Beş satırdan oluşan kitabede satırlar cetvelle ayrılmamıştır. Satır araları ve yazı çerçeve arasında boşluk bulunmamaktadır. Birinci satırda bulunan bismelenin oku üstüne boşluk doldurmak maksadı ile rumi motifi işlenmiştir. Üçüncü satırdaki “*Keykâvus*” (كیکلوس) ve “*Keyhüsrev*” (کیخسرو) ile son satırda bulunan “*Atabeki*” (اتابکی) kelimelerindeki “*kef*” harflerinin serenleri kavisli yazılmıştır (G. 13). “*Elif*” harfleri, aşağı doğru incelerken son bulmuş, alt uç kısımları da sola doğru kıvrık yazılmıştır. Zülfeler kalın ve uçları küttür (G. 14).

G. 13: Keykâvus Kitabesi-1’in üçüncü ve beşinci satırında bulunan “*kef*” serenleri (B. Erikoğlu, 2024)

G. 14: Keykâvus Kitabesi-1’in ilk satırındaki “*elif*” harfinin alt kısmı ile üst tarafındaki zülfesi (B. Erikoğlu, 2024)

Dördüncü satırda bulunan “*Arslan*” (ارسلان) kelimesinin başındaki “*elif ve ra*” harfi, “*şühûr*” (شهور) kelimesindeki “*vav ve ra*” harfi, beşinci satırda “*ilâ rahmeti*” (إلى رحمة) kelimesindeki “*ya ve ra*” harfi bitişik yazılmıştır. Okutma işareti olarak “*üstün, esre, şedde, cezm ve ötre*”; tezyin işareti olarak üçüncü satırda “*sultan*” (سلطان) kelimesindeki “*sin*” harfi hariç, kitabede bulunan bütün “*sin*” harflerinin üzerinde “*tirfil*” kullanılmıştır. Üstün işaretleri, farklı meyillerde yazılmıştır. Kitabedeki aynı olan bazı harfler ile hareke ve tezyin işaretleri, umumiyetle muhtelif büyüklüklerde dir.

48 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 31.

Duran, beşinci satırda bulunan “*Ayas*” kelimesinin Alâeddin Camii’nin diğer kitabelerinde “*Ayaz*” şeklinde geçtiğini, bu durumun da kitabelerin farklı kişilerin elinden çıkmış olduğunu gösterdiğini belirtmektedir.⁴⁹

3.3. Kelime-i Tevhid Kitabesi

Bu kitabe (G. 15), Alâeddin Camii’nin kuzey cephe duvarında zikzaklı kemerle çerçevelenmiş kısmın içindeki Keykâvus kitabesi-1 (G. 12) üzerinde bulunmaktadır. Yazı, mermer üzerine hakkedilmiştir.

G. 15: Keykâvus kitabesi-1’in üzerinde yer alan kelime-i tevhid kitabesi (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

لا اله الا الله محمد رسول الله

Okunuşu:

“Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah”

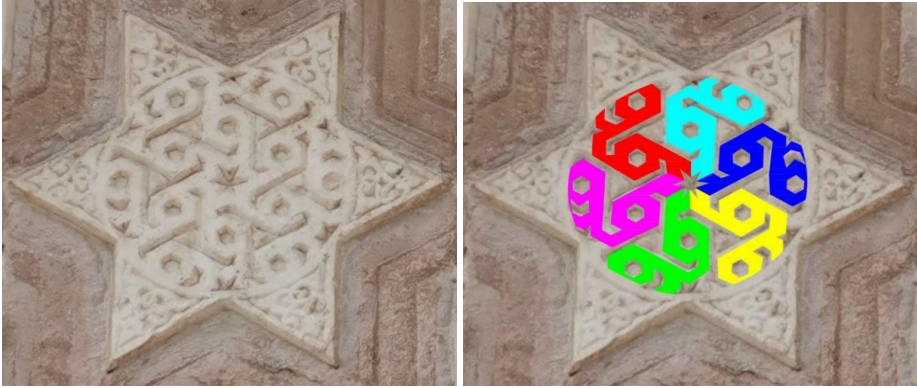
Anlamı:

“Allah’tan başka ilah yoktur. Muhammed Allah’ın elçisidir.”

Değerlendirme: Celî sülüs ile yazılan kelime-i tevhid, altıgen bir pano içinde yer alan altıgen şeklindeki altı küçük kabartma yüzeyine altı ayrı kelime hâlinde oyulmak suretiyle hakkedilmiştir. Kitabede yazılarla birlikte rumi motifleri de yer almaktadır. Üstte yer alan “*Lâ ilâhe illallah*” ibaresinde rumi motifleri daha fazladır. Sağdaki “*Lâ*

49 Remzi Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta’mir)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001), 37.

ilâhe” ibaresindeki “*lam-elif*” ile “*Muhammed*” adındaki “*dal*” harfinin uç kısmı rumi motifi ile tamamlanmıştır. “*Elif*” harfleri aşağı doğru incelenerek son bulmuştur. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Erdemir, kitabenin orta kısmında yer alan altı kollu yıldız içerisine “*Muhammed*” isminin altı kere tekrarlanarak yazıldığını belirtmiştir.⁵⁰ Kûfi yazı çeşidi ile yazılan “*Muhammed*” ismindeki “*ha*” (ح) harfi dairenin dışındaki yıldızın, “*dal*” harfi ise orta kısımdaki yıldızın parçasını oluşturmaktadır.

G. 16: Kelime-i tevhid kitabesinin orta kısmında yer alan “*Muhammed*” ismi (B. Erikoğlu, 2024)
(Sağdaki çizim: B. Erikoğlu, 2024)

3.4. Keykâvus Kitabesi-2

Bu kitabe (**G. 17**), Alâeddin Camii’nin kuzey cephesindeki taç kapının sağında bulunmaktadır. Mermer üzerine celi sülüs yazı ile hakkedilen Arapça kitabenin tarih kaydı, 616 [1219-1220]’dir.

G. 17: Kuzey cephedeki taç kapının sağında bulunan Keykâvus Kitabesi-2 (B. Erikoğlu, 2024)

⁵⁰ Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 114.

Kitabe Metni:

- 1- امر ببنا هذ المسجد والتربة المطهرة
- 2- السلطان الغالب عز الدنيا والدين ابوالفتح
- 3- كيقباد ابن السلطان الشهيد كيخسرو بن قلع ارسلان
- 4- ناصر امير المومنين بتولي العبد اياز الاتابكي من سنة ستة عشر وستمايه

Okunuğu:⁵¹

- 1- “ ’Emera bi-binā’i hāzā’l-mescidi ve’t-türbetü’l-muṭahherati
- 2- ’es-Sultānu’l-ğālibu ’İzzü’d-dünyā ve’d-dīn ’Ebū’l-feth
- 3- Keyḳubād ibn-i’s-Sultāni’ş-şehīd Keyḳusrev ibn-i Ḳılıcarslān
- 4- Nāşıru ’Emīri’l-Mü’minīn bi-tevellī’l-’abdi ’Ayāz ’el-’Atābekī min seneti sitte ‘aşera ve sittimie”

Anlamı:

“Bu mescit ve temiz türbenin yapılmasını galip Sultan, din ve dünyanın İzzeti, fetih sahibi, ‘Müminlerin Emirinin Yardımcısı’, Kılıcarslan oğlu şehit Keyhüsrev oğlu Keykubad, Mütevellî, kul Atabeki Ayaz’a 616 [1219-1220] senesinde emretti.”⁵²

Değerlendirme: Kitabe, üç cetvelle dört satıra ayrılmıştır. Yazı ve çerçeve arasında boşluk bulunmamaktadır. Birinci satırda bulunan “*hāzā*” kelimesinin sonundaki “*elif*” harfi yazılmamıştır. Aynı satırın sonundaki “*el- mutahherati*” (المطهرة) kelimesi seyrek, ikinci satırda bulunan “*el-ğālibu*” (الغالب) kelimesindeki “*ğayın*” harfi “” rumi motifine benzer şekilde hakkedilmiştir. İkinci satırın sonundaki “*ha*” (ح) harfi çanağının alt kısmı, uygun boşluk olmaması sebebiyle yazılmamıştır. Kitabedeki “*kef*” harflerinin serenleri yukarı doğru kavisli şekildedir. Üçüncü satırda bulunan “*arslan*” (ارسلان) kelimesindeki “*elif ve ra*” harfi bitişiktir. Son satırda bulunan tarih kaydı sıkışık tertip edilmiştir. Aşağı doğru incelemek son bulan “*elif*” harflerinin alt uç kısımları da sola doğru kıvrıktır. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Okutma işareti olarak “*üstün, esre, ötre, cezm, şedde ve hemze*”; tezyin işareti olarak da “*tirfil*” kullanılmıştır. Üstün işaretleri, farklı meyillerde yazılmıştır. Bazı harf aralıkları dar olduğu için noktalarda yer yer tasarrufa gidilmiştir.

İkinci satırdaki kırık kısmı, Konyalı “*el-ğālib Alāü’d-dünyā*” (الغالب علا الدنيا); Önder, Oral ve Duran ise “*el-ğālib İzzü’d-dünyā*” (الغالب عز الدنيا) şeklinde tamamlamış-

51 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 32.

52 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 32.

lardır.⁵³ Bu kitabede hangi sultanın isminin yazılmış olduğu ihtilâf konusudur. Konyalı, bu kırılmış kısımların kasıtlı yapılmış olabileceği ihtimalini manasız bulmaktadır. Fakat bu kitabede kırılmış olan harflerin aynısı, caminin batı duvarındaki Keykâvus Kitabesi-3'te de kırıktır (**G. 21**). Batı duvarındaki Keykâvus Kitabesi-3'ün ikinci satırında bulunan “ayın” harfinin yapısına bakıldığında bundan sonra gelecek olan kelimenin “İzzü'd-dünyâ” (عز الدنيا) olduğu söylenebilir. Çünkü buradaki “ayın” harfi, ardından gelen harfin ufki ya da aşağı doğru diyagonal yönde yazılmasını sağlayan “ayn-ı sâdi”⁵⁴ şeklinde kullanılmıştır. “Aydın” harfinden sonra gelen kırık parçanın da “Alâü'd-dünyâ” kelimesindeki “ayın” harfinden sonra gelen “lam” harfinin yazıldığı gibi yukarı doğru değil de aşağı doğru diyagonal yönde olduğu görülmektedir. “Ze” (ز) harfi, diyagonal yönde de yazılabildiğinden bu kelimenin “İzzü'd-dünyâ” olduğu rahatlıkla söylenebilir.

G. 18: Keykâvus Kitabesi-3'ün (**G. 21**) bir ve ikinci satırındaki kırık kısımlar (B. Erikoğlu, 2024)

Eğer bu kitabedeki (**G. 21**) kazınmış yerlerde bir kasıt söz konusu ise Keykâvus Kitabesi-2'deki (**G. 17**) kırık yerin de “İzzü'd-dünyâ” (عز الدنيا) olması muhtemeldir. Bu kitabenin tarihiyle aynı olan Keykâvus Kitabesi-1'de (**G. 12**) sadece camiden, bu kitabede (**G. 17**) ise mescit ve türbeden söz edilmektedir. Duran, I. Keykâvus'un camiden sonra bir mescit ve türbenin de yapılmasını istediğini belirttikten sonra kitabedeki yazı üslubu ve harflerin durumlarını dikkate alarak bu kırık yeri yukarıda belirtildiği gibi “el-ğâlib İzzü'd-d” (الغالب عز الد) şeklinde tamamlamıştır.⁵⁵ Net olma-

53 Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 301; Mehmet Önder, *Mevlâna Şehri Konya* (Konya: Konya Valiliği, 1962), 82; Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 59; Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Ta’mir)*, 39.

54 “Ayn-ı sâdi”, ters sad’a benzer, başta kullanılır. Mahmud Bedreddin Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli III* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1989), 350-351.

55 Daha fazla bilgi için bk. Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Ta’mir)*, 38.

makla birlikte bu kırık yerin altındaki kalıntılar “*İzzü'd-dünyâ*” (عز الدنيا) kelimesine benzemektedir.

G. 19: Keykâvus Kitabesi-2'nin (G. 17) ikinci satırındaki kırık kısım (B. Erikoğlu, 2024)

Üçüncü satırın ilk kelimesini Konyalı “*Keykubad*” (كيقباد), Oral ve Duran ise “*Keykâvus*” (كيكاولس) şeklinde kaydetmişlerdir⁵⁶ (G. 17). Oral, “*Keykâvus*” kelimesinin kazılıp yerine “*Keykubad*”'ın yazıldığını belirtmiştir. Duran da burada aslen “*Keykâvus*” yazılmış olduğunu fakat Keykâvus payitahttan ayrıldıktan sonra I. Keykubad zamanında veya daha sonra I. Keykâvus muhaliflerince “*Keykâvus*” ismindeki ikinci “*kef*” harfinin, “*vav*” harfinin gözünün ve “*sin*” harfinin tamamının tahrif edilerek bu hâle getirilmiş olabileceği ihtimali üzerinde durarak burayı “*Keykâvus*” şeklinde tamamlamıştır.⁵⁷ Burada “*Keykâvus*” kelimesinin kırılıp yerine “*Keykubad*” yazılmış olması mümkün olabilir. Çünkü “*Keykubad*” kelimesinde “*kaf*” (ق) harfinden sonra bulunması gereken “*ba*” harfi yoktur. Ayrıca “*Keykubad*” kelimesiyle ondan sonra gelen “*ibn-i*” kelimesi arasında fazla açıklık mevcuttur. “*Keykubad*” yerine “*Keykâvus*” yazılırsa bu fuzuli açıklık kapanmış olacaktır.

G. 20: Keykâvus Kitabesi-2'nin (G. 17) üçüncü satırındaki ilk kelime (B. Erikoğlu, 2024)

3.5. Keykâvus Kitabesi-3

Bu kitabe, caminin batı duvarında solda yuvarlak kemerle çerçevelenmiş niş içerisinde yer almaktadır (G. 21). Mermer üzerine celi sülüs yazı ile hakkedilen Arapça kitabede herhangi bir tarih kaydı bulunmamaktadır. Kitabede geçen elkab ve ünvanlar tertip bakımından I. Keykâvus'un zamanına ait olup kuzey cephede yer alan diğer kitabeye (G. 12) benzemektedir. Bu sebeple, kitabenin I. Keykubad'dan ziyade I. Keykâvus'a ait olması daha uygundur. Kitabe muhtemelen caminin ilave inşasının başladığı 616 [1219-1220] yılına aittir.⁵⁸

56 Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 301; Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 59; Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta’mir)*, 39.

57 Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 59; Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta’mir)*, 38-39.

58 Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta’mir)*, 40.

G. 21: Batı cephenin solunda yuvarlak kemerle çerçevelemiş niş içerisinde yer alan Keykâvus Kitâbesi-3 (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

- 1- السلطان الغالب
- 2- عز الدنيا والدين
- 3- ابو الفتح كيكائوس بن كيخسرو
- 4- برهان امير المؤمنين

Okunuşu:

- 1- ‘Es-Sulṭānu’l-ğālib
- 2- ‘İzzu’d-dünyā ve’d-dīn
- 3- ‘Ebū’l-fetḥ Keykavus ibn-i Keyḥusrev
- 4- Burhānu ‘Emīri’l-Mü’minīn”

Anlamı:

“Galip Sultan, din ve dünyanın İzzeti, fetih sahibi, ‘Müminlerin Emirinin Burhanı’ Keyhüsrev oğlu Keykâvus.”

Değerlendirme: Dört satırdan oluşan kitabe cetvelle ayrılmamıştır. Satır araları ile yazı çerçeve arasında boşluk bulunmamaktadır. “*Kef*” harflerinin serenleri kavislidir. Üçüncü satırda bulunan “*Keyhüsrev*” (كَيْخُسْرُو) kelimesindeki “*ra*” harfinin son kısmı uygun boşluk olmaması sebebiyle yazılmamıştır. “*Elif*” harfleri aşağı doğru incelenerek son bulmuştur. Alt uç kısımları da sola doğru kıvrıktır. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Okutma işareti olarak “*üstün, esre, ötre, cezm ve şedde*”, tezyin işareti olarak da birinci satırın sonundaki “*bâ*” harfinin üstünde “*tirfil*” kullanılmıştır. Noktaların hemen hepsi konulmuştur. Üçüncü satırın başındaki “*Ebû...*” (...أَبُو) nun üstüne, dördüncü satırda “*el-mü’minîn*” (المؤمنين) kelimesindeki “*elif ve lam*” harfinin arasına ve “*nun*” harfinin sonuna rumi motifi işlenmiştir.

Birinci satırın son kısmı kırıktır. Caminin kuzey cephesinde bulunan Sultan İzzeddin Keykâvus’a ait kitabede (G. 12) “*Sultânü’l-ğâlib*” ünvanı kullanıldığı için burayı da aynı şekilde tamamlamak uygun olabilir.

İkinci satırın baş kısmındaki kırık olan kısmı, Oral ve Duran “*İzzü’ d-dünyâ*”; Konyalı ise “*Alâü’ d-dünyâ*” şeklinde tamamlamıştır⁵⁹ (G. 21). Bu satırın başında bulunan “*ayın*” harfi “*ayn-ı sâdî*” şeklinde yazılmıştır. Yani “*İzzü’ d-dünyâ*” kelimesinde bulunan “*ze*” harfiyle birleşmeye uygun şekildedir. Konyalı’nın belirttiği gibi bu kırık yerin “*Alâü’ d-dünyâ*” olması için başta bulunan “*ayın*” harfinin, ardından gelen harfin yukarı doğru yazılmasını sağlayan “*ayn-ı na’lî*”⁶⁰ şeklinde olması gerekmektedir. Böylece “*Alâü’ d-dünyâ*” kelimesinin başındaki “*ayın*” harfinden sonra yukarı doğru yazılan “*lam-elif*” harfi “*ayın*”la birleşebilirdi. Bu izahlar ışığında kırık yer, “*Alâü’ d-dünyâ*” değil de “*İzzü’ d-dünyâ*” şeklinde tamamlanabilir.

G. 22: Keykâvus Kitabesi-3’ün ikinci satırındaki baş kısmında bulunan kırık kısım (B. Erikoğlu, 2024)

Üçüncü satırın ortasındaki kırık olan kısmı Oral ve Duran “*Keykâvus*”; Konyalı ise “*Keykubad*” şeklinde tamamlamıştır⁶¹ (G. 21). Bu kelimenin başında “*kef ve ya*”

59 Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 60; Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta’mir)*, 40; Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 304.

60 “*Ayn-ı na’lî*”, (nal) şeklinde olur, karnı ve küpü olmaz, daima başta yazılır. Bk. Yazır, *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli III*, 350.

61 Oral, “Konya’da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri,” 60; Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve*

harfleri bulunmaktadır. “Ya” harfinden sonra gelen kırık kısım, “*Keykubad*” yazan diğer kitabelerle karşılaştırıldığında şekil olarak “*Keykubad*” kelimesine benzemediği görülmektedir. Dikkat edilirse “*ya*” harfi burada kesintiye uğramış sonrasında “*kef*” harfinin alt kısmı yazılmaya başlanmıştır. Keykubad Kitabesi-3’ün üçüncü satırındaki “*Keykubad*” kelimesinde bulunan “*ya*” harfi ise hiç kesintiye uğramadan “*kaf*” (ق) harfinin başını oluşturmuştur (G. 30). Ayrıca Keykâvus Kitabesi-3’te “*Keykâvus*” kelimesinin sonundaki “*sin*” harfi, iyi incelenirse Konyalı’nın belirttiği gibi “*dal*” harfine benzememektedir. Burada bulunan kırık kısım daha çok “*sin*” harfinin çanağına benzemektedir. Keykubad Kitabesi-3’teki “*Keykubad*” kelimesiyle karşılaştırıldığında aradaki fark daha iyi anlaşılmaktadır (G. 30).

G. 23: Keykâvus Kitabesi-3’ün üçüncü satırda bulunan kırık kısım (B. Erikoğlu, 2024)

G. 24: Keykubad Kitabesi-3’ün üçüncü satırındaki “*Keykubad*” kelimesi (B. Erikoğlu, 2024)

3.6. Çini Kitabe

Bu daire kitabe, caminin kuzeybatı giriş kapısı üzerinde bulunmaktadır (G. 25). Kitabenin lacivert zemin üstüne beyaz harflerle kabartma olarak işlenen dış dairesinde I. Keykubad’ın elkab ve ünvanı, hafif oyma olan iç dairede Kerîmüddin Erdîşah’ın adı ile tarih yazılıdır.⁶² Erdemir, sıraltı tekniğinin uygulandığı kitabenin dış dairesindeki

⁶² Ta’mir, 40; Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 304.

⁶² “Burada adı geçen sanatkârın, yapının çini ustası olduğu konusunda araştırmacılar genellikle fikir birliği ederken kitabenin çini üzerine uygulanmasını gerekçe göstermişlerdir. Bunun yanında bu ustanın sadece II. Kılıçarslan Türbesi ile sandukaların çinilerini yaptığını, camideki çinileri yapan ustanın Sırcalı Medrese’nin çini ustası Muhammed bin Osman el benna el Tusi olduğunu iddia edenler bulunmakta, gerekçe olarak da kabartma yazılarının ortak kullanımı gösterilmektedir. Hatta bu sanatkârın yapının mimarı olduğu da ileri

kabartılan beyaz harflerin muhtemelen kalıpla elde edildiğini, iç dairedeki yazının ise açık zemin üzerine koyu olarak daha küçük ve elle yazıldığını belirtmektedir.⁶³ Aşağıda bulunan sol taraftaki görsel 2008, sağ taraftaki görsel ise 2024 yılında çekilen fotoğraflardır. Kitabede tahrip olan kısımların tamir olduğu görülmektedir.

G. 25: Solda, 2008 yılında çekilmiş çini kitabenin fotoğrafı (B. Erikoğlu, 2008), Sağda, çini kitabenin yakın zamanda çekilmiş fotoğrafı (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

Dış daire:

السلطان المعظم علا الدنيا والدين

İç daire:

عمل كريم الدين اردشاه در شهر سنة سبع عشر و ستمايه از هجرت بيغمبر عليه السلم

Okunuşu:⁶⁴

Dış daire:

“ 'Es-sulṭānu' l-mu'azzam 'Alāu' d-dünyā ve' d-dīn”

İç daire:

“ 'Amile Kerīmüddīn 'Erdiṣāh der şuhūri seneti seb'ate 'aşera ve sittimie ez hicret-i peygamber 'aleyhi's-selām”

sürülmektedir. Diğer taraftan kitabenin yerinin burası olmadığı, zaten bu kapının sonradan açıldığı, mihrap ve çinili kubbenin bulunduğu içerideki bir yerden alınarak buraya konulduğu da söylenmektedir.” Detaylı bilgi için bk. Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 122.

63 Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 122.

64 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 34.

Anlamı:

“Büyük Sultan, din ve dünyanın yücesi. (Bu eseri) Peygamber (a.s.) in hicretinden sonra 617 [1220-1221] senesi içinde Kerimüddin Erdişah yaptı.”⁶⁵

Değerlendirme: Lacivert zemin üzerine beyaz olarak yazılan dış dairedeki bazı harf aralarında rumi motifi bulunmaktadır. “*Elif*” harfleri aşağı doğru incelererek son bulmuştur. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Noktalar yuvarlak şekildedir. Açık renk zemin üzerine koyu renk ile yazılan iç dairedeki harfler iptidai durumdadır.

3.7. Keykubad Kitabesi-1

Bu kitabe, caminin kuzey cephesindeki taç kapı kemerinin altında bulunmaktadır (G. 26). Mermer üzerine celi sülüs yazı ile hakkedilen Arapça kitabenin tarih kaydı 617 [1220-1221]’dir.

G. 26: Kuzey cephedeki taç kapı kemerinin altında bulunan Keykubad Kitabesi-1
(B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

- 1- بسم الله والسلام على رسول الله تم هذا بيت الله السلطان المعظم علا الدنيا
- 2- والدين ابو الفتح كيقباد ابن السلطان السعيد الشهيد كيوخسرو بن قلع ارسلان بن مسعود
- 3- ناصر امير المومنين علي يد العبد الفقير المحتاج الي رحمة الله اياز متولى الاتابكي سنة سبع عشر وستمايه

Okunuşu:⁶⁶

- 1- “Bismillāhi ve’s-selāmu ‘alā rasūlillāh Temme hāzā beytellāhi’s-Sultānu’l-mu‘azzam ‘Alāu’d-dünyā.
- 2- ve’d-dīn ’Ebū’l-feth Keyḡubād ibn-i’s-Sultāni’s-sa’īdi’s-şehīd Keyḡusrev ibn-i Ḳılıcarslān ibn-i Mes’ūd
- 3- Nāşıru ’Emīri’l-Mü’minīn ‘alā yedi’l-’abdi’l-faḡīri’l-muḡtāc ’ilā raḡmetillāh ’Ayāz Mütevellī ’el-’Atābekī senete seb’a ‘aşera ve sittimie”

65 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 34.

66 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 33.

Anlamı:

“Allah’ın adıyla. Selam Allah’ın elçisi üzerine olsun. Bu Allah’ın evini büyük Sultan, Din ve dünyanın Yücesi, fetih sahibi, Mesud oğlu Kılıcarslan oğlu bahtiyar, şehit Sultan Keyhüsrev oğlu ‘Müminlerin Emirinin Yardımcısı’ Keykubad, Allah’ın rahmetine muhtaç, fakir kul, Mütevellî Atabeki Ayaz aracılığı ile (kontrolünde) 617 [1220-1221] senesinde tamamlattı.”⁶⁷

Değerlendirme: Kitabe, üç uzun satırdan oluşmaktadır. Birinci satırda üç, üçüncü satırda bir tane olmak üzere dört “*lâfzatullah*” bulunmaktadır. Birinci satırdakilerin “*he*” harfi kapalı, üçüncü satırdakinin “*he*” harfi açık yazılmıştır. Birinci satırdaki “*alâ*” (على) kelimesindeki “*ya*” harfi, “*rasul*” (رسول) kelimesindeki “*lam*” harfi; ikinci satırdaki “*Keykubad*” (كيقباد) kelimesindeki “*dal*” harfi, “*es-sultan*” (السلطان) kelimesindeki “*nun*” harfi, “*eş-şehîd*” (الشهيد) kelimesindeki “*dal*” harfi büyüktür. Birinci satırda bulunan “*hâzâ*” (هذا) kelimesindeki “*he*” harfi keşidelidir. İkinci satırda “*Arslan*” (ارسلان) kelimesindeki “*elif ve ra*” harfi bitişiktir. Aynı satırda “*Mesud*” (مسعود) kelimesindeki “*sin*” harfinin altına konulan üç nokta, “*sin*” harfinin “*şın*” harfinden ayırıcı noktalarıdır. Üçüncü satırda “*el-Atabeki*” (الاتابكي) kelimesindeki “*lam-elif*” makasa benzer şekilde “*la*”, onun dışındaki “*lam-elif*” harfleri mürsele şeklinde “*la*” yazılmıştır. Aynı kelimedeki “*kef*” harfinin sereni ise eklenmemiştir. Kitabedeki “*sin*” harflerinin hepsi dişli yazıldığı hâlde tarih ibaresinde yer alan “*sene سبع*” kelimelerinin “*sin*” harfleri dişsizdir. İkinci satırda bulunan iki “*kef*” harfinin sereni yukarı doğru kavislidir. “*Elif*” harfleri aşağı doğru incelererek son bulmuştur. Alt uç kısımları sola doğru kıvrıktır. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Okutma işareti olarak “*üstün, esre, ötre, cezm, şedde ve çeker*”, ikinci satırda “*el-feth*” (الفتح) kelimesindeki “*ha*” (ح) harfinin çanağında “*hemze*”; tezyin işareti olarak da “*tirfil*” kullanılmıştır.

3.8. Taç Kapı Kitabesi

Bu kitabe, kuzey cephede yer alan taç kapının üç tarafını çevreleyecek şekilde mermer üzerine kabartma olarak hakkedilmiştir (G. 27).

67 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 33.

G. 27: Kuzey cephede yer alan Taç Kapı Kitabesi (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

بسم الله الرحمن الرحيم / انا فتحنا لك فتحا مبينا / ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تاخر ويتم نعمته عليك ويهديك
صراطا مستقيما / وينصرك الله نصرا عزيزا / هو الذي انزل السكينة في قلوب المؤمنين ليزدادوا ايمانا مع ايمانهم ولله
جنود السموات والارض وكان الله عليما حكيما

Okunuğu:

“Bismillâhirrahmânirrahîm / İnnâ fetahnâ leke fetħan mubînâ(n) / Liyağfira lekâ(A)llâhu mâ teğaddeme min zenbike vemâ teaħħara ve yutimme ni‘metehu aleyke ve yehdiyeke şirâtan mustekîmâ(n) / Ve yenşurakâ(A)llâhu naşran azîzâ(n) / Huve-llezi enzele-ssekînete fi kulûbi-l-mu‘minîne liyezdâdü îmânen mea îmânihim veli(A)llâhi cunûdu-ssemâvâti ve ‘l-arz(i) ve kâna(A)llâhu alîmen ħakîmâ(n).”

Anlamı:

“Rahman ve rahîm olan Allah’ın adıyla / Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik / Tâ ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin ve Allah sana, şanlı bir zaferle yardım etsin / O, inananların imanlarını kat kat artırmaları için kalplerine huzur ve güven indirendir. Göklerin ve yerin orduları Allah’ındır. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁶⁸

Değerlendirme: Fetih suresinin ilk dört ayeti kelime kelime 42 mukarnas hücre içine yazılmıştır. Besmele, ayetin başladığı kısmın sağ tarafına oyulmak suretiyle hakkedilmiştir. Ayetteki harfler incelendiğinde diğer kitabelerdeki gibi “*elif*” harflerinin aşığı doğru incelenerek son bulduğu zülfelerin ise kalın ve uçlarının küt olduğu görölmektedir. “*Kef*” harflerinin serenleri yukarı doğru ucu sivri şekilde yazılmıştır. Noktalar yuvarlak şekildedir.

3.9. Keykubad Kitabesi-2

Bu kitabe, caminin kuzey cephesinin doğu ucundaki sekiz kollu yıldız çerçeve içe-risinde bulunmaktadır (**G. 28**). Mermer üzerine celi sülüs yazı ile hakkedilen Arapça kitabede tarih kaydı yoktur. Kitabeye göre, I. Keykubad caminin tamamlanmasını emretmiştir. Bundan da cami inşaatının bir ara durduğunu ve daha sonra I. Alâeddin Keykubad’ın tamamlanmasını emrettiği anlaşılmaktadır. Nitekim 616 [1219-1220] yılında caminin inşasının I. İzzeddin Keykâvus tarafından başlatıldığı ve onun ölü-mü üzerine 617 [1220-1221] yılında I. Alâeddin Keykubad tarafından tamamlatıldığı bilinmektedir.⁶⁹

68 “Fetih Suresi – 1-4. Ayet Tefsiri,” Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim, erişim 27 Haziran 2024, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Fetih-suresi/4584/1-7-ayet-tefsiri>

69 Duran, *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitabeleri (İnşa ve Ta‘mir)*, 43.

G. 28: Kuzey cephenin doğu ucundaki sekiz kollu yıldız çerçeve içerisinde bulunan Keykubad Kitabesi-2 (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

- 1- امر بتمام هذاالجامع المبارك
- 2- السلطان المعظم علاالدنيا والدين
- 3- ابوالفتح كيقباد ابن السلطان الشهيد
- 4- كيخسرو بن قلج ارسلان برهان اميرالمؤمنين

Okunuşu:

- 1- “Emera bi-temāmi hāze’l-cāmi’i’l-mübāarak
- 2- ’es-Sulṭānu’l-mu‘azzam ‘Alāü’d-dünyā ve’d-dīn
- 3- ’Ebū’l-feth Keykubād ibn-i’s-Sulṭāni’ş-şehīd
- 4- Keyhüsrev ibn-i Kılıcarslān Burhānu ’Emīri’l-Mü’minīn”

Anlamı:

“Bu mübarek caminin tamamlanmasını büyük Sultan, din ve dünyanın Yücesi, fetih sahibi, ‘Müminlerin Emirinin Burhanı’, Kılıcarslan oğlu şehid Keyhüsrev oğlu Keykubad emretti.”⁷⁰

70 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 30.

Değerlendirme: Kitabeye, üç cetvelle dört satıra ayrılmıştır. Birinci satırın sonundaki “*el- mübârek*” (المبارك) kelimesinde “*boru kef*” kullanılmıştır. İkinci satırın sonundaki “*nun*” harfinin yarısı yeterli boşluk kalmadığından yazılmamıştır. Dördüncü satırdaki “*bin*” (بن) kelimesinin baş kısmı, “*Keyhüsrev*” (كیخسرو) kelimesinin “*ra*” harfine bitişik, “*nun*” harfi de “*nun-ı rai*” şeklinde, aynı satırda “*Arslan*” (ارسلان) kelimesinin “*elif ve ra*” harfi bitişik, “*burhân*” (برهان) kelimesindeki “*nun*” harfi ideal ölçüsünden büyük yazılmıştır (**G. 28**).

G. 29: Keykubad Kitabesi-2'nin dördüncü satırındaki “*burhân*” kelimesinde bulunan “*nun*” harfi (B. Erikoğlu, 2024)

Son satırın sonundaki “*nun*” harfinin yarısı yeterli boşluk bulunmadığından yazılmamıştır. Üçüncü satırda “*Keykubad*” (كیقباد) ile dördüncü satırdaki “*Keyhüsrev*” (كیخسرو) kelimelerinde bulunan “*kef*” harflerinin serenleri yukarı doğru sivridir. Amudi harfler aşağı doğru incelererek son bulmuştur. “*Elif*” harflerinin alt uç kısımları sola doğru kıvrıktır. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Okutma işareti olarak “*üstün, esre, ötre, çeker, şedde ve cezm*”, tezyin işareti olarak da “*tirfil*” kullanılmıştır.

3.10. Keykubad Kitabesi-3

Bu kitabe, caminin batı duvarındaki sivri kemerli bir nişin içerisinde bulunmaktadır (**G. 30**). Mermer üzerine celi sülüs yazı ile hakkedilen Arapça kitabede herhangi bir tarih kaydı bulunmamaktadır. Karamağaralı, I. İzzeddin Keykâvus tarafından 616 [1219-1220]'da caminin kubbeli mekânının ve hünkâr mahfelini de ihtiva eden batıdaki kanadının yapımının istendiğini, onun vefatı üzerine de inşaatın I. Alâeddin Keykubad tarafından 617 [1220-1221]'de tamamlattırıldığını belirtmiştir.⁷¹

71 Karamağaralı, “Konya Ulu Câmii,” 122.

G. 30: Batı cephedeki sivri kemerli bir niş içinde bulunan Keykubad Kitabesi-3
(B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

- 1- السلطان المعظم
- 2- علا الدنيا والدين ابو الفتح
- 3- كيقباد بن كيخسرو بن قلج ارسلان

Okunuşu:⁷²

- 1- “ ’Es-Sulṭānu’l-mu‘azzam
- 2- ‘Alāu’d-dünyā ve’d-dīn ’Ebū’l-fetḥ
- 3-Keyḡubād ibn-i Keyḡusrev ibn-i Ḳılıcarslān”

Anlamı:

“Büyük Sultan, din ve dünyanın Yücesi, fetih sahibi, Kılıcarslan oğlu Keyhüsrev oğlu Keykubad.”⁷³

72 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 35.

73 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 35.

Değerlendirme: Kitabe iki cetvelle üç satıra ayrılmıştır. Üçüncü satırdaki ilk “kef” harfinin sereni yukarı doğru sivri şekilde ikinci “kef” harfinin sereni ise dalgalı yazılmıştır. “Keyhüsrev” (كیخسرو) kelimesindeki “vav”, kitabedeki diğer “vav”lara göre küçüktür. “Keyhüsrev”den sonra gelen “bin” (بن) kelimesinin baş kısmı, “Keyhüsrev” (كیخسرو) kelimesindeki “ra” harfine bitişik, “nun” harfi de “nun-ı rai” şeklinde yazılmıştır. “Arslan” (ارسلان) kelimesindeki “elif ve ra” harfi bitişiktir. “Elif” harfleri aşağı doğru incelererek sonlanmıştır. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Okutma işareti olarak “üstün, esre, ötre, şedde ve cezm”, tezyin işareti olarak birinci satırda “nun” harfi üzerinde, üçüncü satırda son “sin” harfinin altında “tirfil” kullanılmıştır. Üstün işaretleri, farklı meyillerde yazılmıştır.

3.11. Mihrap Kitabesi

Minberin doğusunda bulunan mihrapta herhangi bir tarih kaydı bulunmamaktadır. Mihrap, devrini aşan bir işçilik ile mozaik çinilerle kaplıdır.⁷⁴ Erdemir, kuzey duvardaki çini kitabeyle istinaden buranın çinilerinin Kerîmüddin Erdişah tarafından yapıldığının umumiyetle kabul edildiğini, bunun yanı sıra Sırçalı Medrese’nin çinilerini imal edenin Tuslu Osman oğlu Muhammed olduğunu iddia edenlerin de bulunduğunu belirtmektedir.⁷⁵ Çini mihrabın alt kısmı 1307 [1889-1890] tamirinde tamamen yıkılmış yerine 4,40 m eninde mermer bir mihrap yapılmıştır. Tamir sırasında eski mihrabın fotoğrafı veyahut resmi üzerinden iki yanındaki yazılar ve tezyinat çini taklidi sıva ile yaptırılmıştır.⁷⁶ 2019-2020 yıllarında orijinal kısmın dışındaki sağ ve sol kısımlar aslına uygun mozaik çini üretilerek restore edilmiştir.⁷⁷

Mihrabı üç taraftan çevreleyen bordür üzerinde celi sülüs ile Âyetü’l-Kürsî olarak bilinen *Bakara* suresi 255. ayet, alınlık kısmında ise kûfi ile “Bismillahirrahmanirrahim El Mülkü Lillah” (Mülk Allah’ındır) yazılıdır. Mihrabın orijinal kısmı, aşağıda kesilmiş olarak gösterilen üst taraftır (**G. 32**).

⁷⁴ Kazım Küçükköroğlu, “Alâeddin Keykubad I Dönemi Câmilerinde Çini Kullanımı” (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2003) 60.

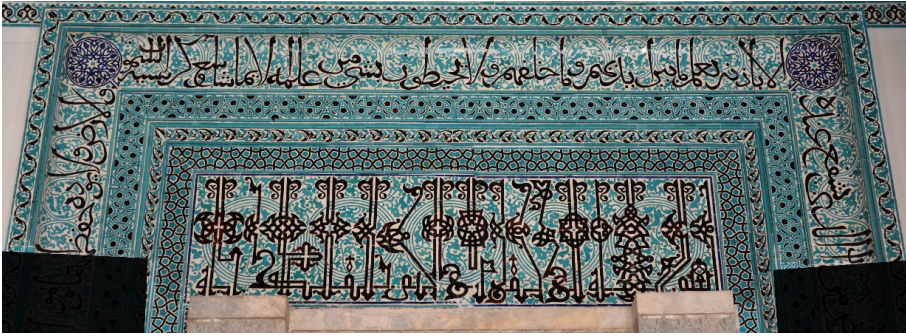
⁷⁵ Erdemir, *Alâeddin Camii ve Türbeleri*, 148.

⁷⁶ Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, 307.

⁷⁷ Bu çiniler, Öğr. Gör. Dr. Kazım Küçükköroğlu öncülüğünde mihrabın aslına uygun çizimleri hazırlanarak çini atölyesinde üretilmiştir.

G. 31: Alâeddin Camii Mihrabı (B. Erikoğlu, 2024)

G. 32: Mihrabın orijinal kısmı (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe metni:

Mihrabın sağında aşağıdan yukarı doğru:

بسم الله الرحمن الرحيم الله لا اله الا هو الحى القيوم لا تأخذه سنة ولا نوم له ما فى السموات و ما فى الارض
من ذا الذى يشفع عنده

Üstte ufki şekilde

لا بأذنه يعلم ما بين ايديهم و ما خلفهم ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وسع كرسيه السموات

Sol tarafta yukarıdan aşağı doğru:

والارض ولا يؤده حفظهما وهو العلى العظيم صدق الله العظيم و بلغ رسوله النبى الكريم

Okunuşu:

“Bismillāhirrahmānirrahīm Allāhu lā ilāhe illā huve’l-ḥayyu’l-ḳayyūm(u) lā te’ḥuzuhu sinetun velā nevm(un) lehu mā fi’r-semāvāti vemā fi’l-arz(i) men zellezī yeşfe’u indehu illā bi-iznih(i) ya’lemu mā beyne eydihim vemā ḫalfehum velā yuḥīṭūne bişey-in min ‘ilmihī illā bimā şā(e) vesī’a kursiyuhu’s-semāvāti ve’l-arz(a) velā yeūduhu ḫıfzuhumā ve huve’l-‘aliyyu’l-aẓīm(u). Şadeḳa’llahu’l-aẓīm ve belleġa rasūlühü’n-nebiyyü’l-kerīm”

Anlamı:

“Allah, O’ndan başka tanrı yoktur; diridir, her şeyin varlığı O’na bağlı ve dayalıdır. Ne uykusu gelir ne de uyur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. O’nun izni olmadıkça katında hiçbir kimse şefaata edemez. Onların önlerinde ve arkalarında olanları O bilir. O’nun ilminden hiçbir şeyi -dilediği müstesna- kimse bilgisi içine sığdıramaz. O’nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır. Onları korumak kendisine zor gelmez. O yücedir, mutlak büyüktür.⁷⁸ Yüce Allah doğru söyledi ve onun şerefli peygamberi doğru tebliğ etti.”

Değerlendirme: Orijinal kısımda bulunan yazılar değerlendirildiğinde mihrabın alınlık kısmındaki zemini tezyinatlı alan üzerinde yer alan kûfi yazının dikine olarak yaklaşık dörtte bir bölümü ihtiva ettiği görülmektedir. Dörtte üç kısmı da Besmele ve El Mülkü Lillah yazısında bulunan harflerin, tezyinî ve örgülü kûfi denilen tarzda kompozite edildiği bölümden oluşmaktadır.

Besmele ve El Mülkü Lillah yazısındaki dik harflerden meydana gelen düğümler ile harflerin uçlarındaki rumi motifleri erken dönem Selçuklu yazı üslubunun bir örneğidir.⁷⁹

78 “Bakara Suresi - 255. Ayet Tefsiri,” Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an-ı Kerim, erişim 27 Haziran 2024, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/262/255-ayet-tefsiri>

79 Özgür Çetintaş ve N. Rengin Oyman, “Hat Sanatında Bir Yazı Türü Olarak Selçuklu Sülüsü (Dini Mimari Eserler Örneğinde Bir Değerlendirme),” *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6(2) (2017), 463.

Mihrabın etrafını çevreleyen celi sülüs yazının zemininde de tezyinat bulunmaktadır. “*Elif*” harfleri aşağı doğru incelerken son bulmuş, alt kısımları ise sola doğru kıvrık yazılmıştır. Noktalar yuvarlak şekildedir. Zülfeli harflerin zülfeleri rumiye benzemektedir. “*Kursiyyu*” kelimesindeki “*kef*” harfinin sereni yukarı doğru kavisli yazılmış, uç kısmına ise rumi motifi işlenmiştir.

Hat sanatında sonda bulunan “*elif*” harfine zülfe konulmamasına rağmen sağ üst kısımda yer alan “*bi-iznih*” kelimesindeki “*ba*” harfinden sonra gelen “*elif*” harfine zülfe yazılmış olması dikkat çekmektedir.

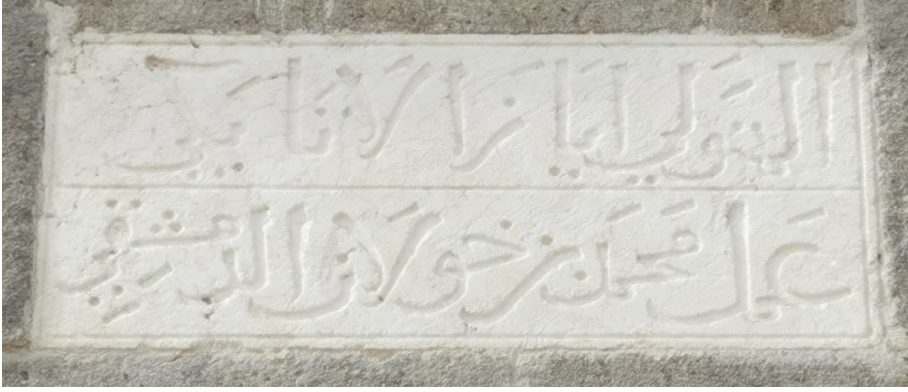
G. 33: Mihrabın üst kısmında bulunan “*bi-iznih*” kelimesindeki “*ba*” harfi (B. Erikoğlu, 2024)

Kağnıcı, harflerin kalından başlayıp incelerken bitmesi, uçlarının sola doğru kıvrık olması, zülfelerin rumi motifine yakın yapılması, dikey harflerin bir araya gelecek şekilde yazılmaları ile mihrap yazısının Selçuklu sülüsünün belirgin özelliklerini taşıdığını belirtir.⁸⁰

3.12. Mütevellî ve Usta Kitabesi

Celi sülüs ile yazılan bu kitabe (G. 34), caminin kuzey cephesindeki sekiz köşeli yıldızla çerçevelenmiş kitabenin sağında yer almaktadır. Mermer üzerine oyularak hakkedilen kitabede tarih kaydı bulunmamaktadır.

80 Nihat Kağnıcı, “Konya Alâeddin Camii Mihrap Yüzeyindeki Selçuklu Sülüsü Yazıların Hat Sanatı Açısından Değerlendirilmesi,” *Konya Sanat Dergisi* 3 (2020), 92.

G. 34: Kuzey cephedeki sekiz köşeli yıldızla çerçevenilmiş kitabenin sağında bulunan Mütevellî ve Usta Kitabesi (B. Erikoğlu, 2024)

Kitabe Metni:

المتولى اياز الاتابكى

عمل محمد بن خولان الدمشقى

Okunuşu:⁸¹

“ ’El-mütevellî ’Ayâz ’el-’Atâbekî

‘Amile Muḥammed ibn-ü Ḥavlân ‘ed-Dımaşkı’

Anlamı:

“Mütevellî Atabeki Ayaz’dır. Dımaşk (Şam) lı Havlan oğlu Mehmet yaptı.”⁸²

Değerlendirme: İki satırdan oluşan kitabedeki harfler kabartılarak değil oyulmak suretiyle hakkedilmiştir. “*Elif*” harfleri aşığı doğru incelemek son bulmuştur. Zül-feler kalın ve uçları küttür. Birinci satırın sonundaki “*kef*” harfinin sereni kavisli yazılmıştır. Okutma işareti olarak “*üstün ve esre*” kullanılmıştır. Noktalar yuvarlak şekildedir. Her iki satırda alt alta denk gelen “*lam-elif*” harfleri makasa benzer şekilde “*ل*” yazılmıştır.

81 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 30-31.

82 Gün, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı,” 31; Mütevellî Atabeki Ayaz, I. Keykâvus ve I. Alâeddin Keykubad’ın lalaları, Mimar Muhammed bin Havlanu’d-Dımaşkı ise mimarıdır. Karamağaralı, “Konya Ulu Câmii,” 122.

Sonuç

Konya'daki önemli yapılardan biri olan Alâeddin Camii'nin Selçuklu Dönemi kitabeleri, metnin tasarım kurgusu, harflerin yazılış şekilleri, ebatları, yönleri, kullanılan hareke vs. işaretler gibi hususlarla dönemin yazı üslubunu anlatması bakımından önem arz etmektedir.

Bu makalede minber kitabeleri, Keykâvus kitabesi-1, kelime-i tevhid kitabesi, Keykâvus kitabesi-2, Keykâvus kitabesi-3, çini kitabe, Keykubad kitabesi-1, taç kapı kitabesi, Keykubad kitabesi-2, Keykubad kitabesi-3, mihrap kitabesi ile mütevellî ve usta kitabesi kronolojik sıraya göre hat sanatı bakımından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Minber ve mihrap kitabeleri dışındaki kitabeler, caminin kuzey ve batı duvarında bulunmaktadır. Kitabelerin yazıldığı malzemeler mermer, ahşap ve çinidir. Minber kitabeleri ahşap üzerine kabartma; Keykâvus ve Keykubad kitabeleri ile taç kapı kitabesi mermer üzerine kabartma; kelime-i tevhid kitabesi, mütevellî ve usta kitabesi ile taç kapıda yazılı olan besmele mermer üzerine oyulmak suretiyle hakkedilmiştir. Ayrıca kuzey duvarında bulunan çini kitabe de kabartmadır. Minberde *Ayetü'l-Kürsi* ile *Âl-i İmrân* suresi 17, 18 ve 19. ayetler; mihrapta *Ayetü'l-Kürsi*; kuzey duvarındaki taç kapıda ise *Fetih* suresinin ilk dört ayeti yazılıdır. Bütün kitabeler celi sülüs ile yazılmıştır. Minber ve mihrapta hem celi sülüs hem de kûfî yazı kullanılmıştır. Mihrabın alınlık kısmında ve minber kapısı üzerindeki kûfî yazılar, tezyinî ve örgülü kûfinin en güzel örneklerinden biridir. Minberde bulunan kûfî yazılar ile mihrap kitabelerinin hepsinin, kelime-i tevhid kitabesinin ise bir kısmının zemini tezyinatlıdır.

Minber şerefesindeki usta kitabesinin ikinci satırında yazılı olan usta ismiyle ilgili kaynaklarda ihtilaf mevzubahistir. "*Mengüm Berti veya Mekki bin Birtî*" olarak iki farklı şekilde okunan ismin, harf şekillerine göre yapılan değerlendirmelere istinaden "*Mekki bin Birtî*"ye daha çok benzediği söylenebilir.

Kitabelerdeki harflerin ebatlarının yazıldıkları boşluklara göre değiştiği görülmektedir. Mesela iki "*dal*" harfinden biri uygun boşluk varsa ideal boyutta, yoksa küçük yazılmıştır. Bu da harflerin bu dönemde değişmez ölçülere sahip olmadığını göstermektedir. Dikey harfler ile serenli kef, Selçuklu yazı üslubunu en iyi şekilde ortaya koyan harflerin başında gelmektedir. Yukarıdan aşağı doğru yazılan dikey harflerin ucu incelenerek son bulmuş, "*elif*" harflerinin uç kısımları sola doğru kıvrık yazılmıştır. Zülfeler kalın ve uçları küttür. Yalnızca mihraptaki celi sülüs yazıda bulunan zülfeli harflerin zülfeleri rumiye benzer şekildedir. "*Kef*" harflerinin serenleri ise kavisli ve bazen dalgalı yazılmıştır.

Kullanılan harf şekillerinin çeşitliliği, kelime içerisinde kırık ya da deforme olmuş harflerin anlaşılmasına yardımcı olabilmektedir. Nitekim Keykâvus Kitabesi-2

ile Keykâvus Kitabesi-3'te kırık olan aynı kelimeler üzerinde, sağlam olan harflerin şekillerine göre tahminde bulunulmuştur. Keykâvus Kitabesi-3'ün ikinci satırında bulunan kırık kelimedeki sağlam olan “ayın” harfi, ardından gelen harfin ufki ya da aşağı doğru diyagonal yönde yazılmasını sağlayan “ayn-ı sâdi” şeklinde kullanılmıştır. “Ayn” harfinden sonra gelen kırık parçanın da “Alâü'd-dünyâ” kelimesindeki “ayın” harfinden sonra gelen “lam” harfinin yazıldığı gibi yukarı doğru değil de aşağı doğru diyagonal yönde olduğu görülmektedir. “Ze” (ز) harfi, diyagonal yönde de yazılabilirdiğinden bu kelimenin “Alâü'd-dünyâ” değil de ‘İzzü'd-dünyâ’ olduğu söylenebilir. Keykâvus Kitabesi-2'deki kırık yerin de “İzzü'd-dünyâ” (عز الدنيا) olması muhtemeldir.

Benzer bir husus Keykâvus Kitabesi-2'de de bulunmaktadır. Bu kitabedeki üçüncü satırın başında hangi sultanın adının yazdığı ihtilaf konusudur. Burada “Keykâvus” kelimesinin kırılıp yerine “Keykubad” yazılması mümkündür çünkü “Keykubad” kelimesinde “kaf” (ك) harfinden sonra bulunması gereken “ba” harfi yoktur. Ayrıca “Keykubad” kelimesiyle ondan sonra gelen “ibn-i” kelimesi arasında fazla açıklık mevcuttur. “Keykubad” yerine “Keykâvus” yazılırsa bu fuzuli açıklık kapanmış olacaktır.

Bu değerlendirmeler neticesinde hat sanatının, dönemin yazı üslubunu estetik bakımdan değerlendirme ve harf şekillerinin yapısının kitabedeki kırık ya da deforme olmuş kısımlardaki ifadelerin tespiti hususunda önem arz ettiği görülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Alparslan, Ali. *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 1. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2011.
- Baykara, Tuncer. “Konya.” *TDV İslam Ansiklopedisi*. 26. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, 182-187.
- Berk, Süleyman. *Hattat Mustafa Râkım Efendi*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2003.
- Çetintaş, Özgür ve N. Rengin Oyman. “Hat Sanatında Bir Yazı Türü Olarak Selçuklu Sülüsü (Dini Mimari Eserler Örneğinde Bir Değerlendirme).” *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6 (2) (2017): 444-476.
- Derman, M. Uğur. “Hat.” *TDV İslam Ansiklopedisi*. 16. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, 427-437.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim. “Âl-i İmrân Suresi-17. Ayet Tefsiri.” Erişim 27 Haziran 2024. <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C3%821-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/309/16-17-ayet-tefsiri>

- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim. "Âl-i İmrân Suresi-18. Ayet Tefsiri." Erişim 27 Haziran 2024. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/311/18-ayet-tefsiri>
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim. "Âl-i İmrân Suresi-19. Ayet Tefsiri." Erişim 27 Haziran 2024. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i-%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/312/19-ayet-tefsiri>
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim. "Bakara Suresi-255. Ayet Tefsiri." Erişim 27 Haziran 2024. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/262/255-ayet-tefsiri>
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim. "Fetih Suresi-1-4. Ayet Tefsiri." Erişim 27 Haziran 2024. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Fetih-suresi/4584/1-7-ayet-tefsiri>
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim. "Mü'min Suresi-16. Ayet Tefsiri." Erişim 27 Haziran 2024. <https://kuran.diyamet.gov.tr/tefsir/Mu'min-suresi/4149/16-18-ayet-tefsiri>
- Duran, Remzi. *Selçuklu Devri Konya Yapı Kitâbeleri (İnşa ve Ta'mir)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Erdemir, Yaşar. *Alâeddin Camii ve Türbeleri*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2009.
- Gün, Recep. "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı." Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1999.
- Güntüç, Fevzi. "Anadolu Selçuklu Mîmârîsinde Celî Sülüs Hattı." *V. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri Kitabı*. Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1996, 185-198.
- Güntüç, Fevzi. "XV.-XX. Yüzyıl Osmanlı Dînî Mîmârîsinde Celî Sülüs Hattı Uygulama ve Teknikleri." Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 1991.
- Kağnıcı, Nihat. "Konya Alâeddin Camii Mihrap Yüzeyindeki Selçuklu Sülüsü Yazıların Hat Sanatı Açısından Değerlendirilmesi." *Konya Sanat Dergisi* 3 (2020): 79-94.
- Karamağaralı, Halûk. "Konya Ulu Câmii." *Röleve ve Restorasyon Dergisi* 4 (1982): 121-133.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*. Konya: Büyükşehir Belediyesi, 1997.
- Küçükköroğlu, Kazım. "Alâeddin Keykubad I Dönemi Câmîlerinde Çini Kullanımı." Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2003.
- Oral, M. Zeki. "Konya'da Alâ üd-din Camii ve Türbeleri." *Yıllık Araştırmalar Dergisi* 1 (1957): 45-74.
- Önder, Mehmet. *Mevlâna Şehri Konya*. Konya: Konya Valiliği, 1962.
- Serin, Muhittin. *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2003.
- Sevindi, Burak. "Konya ve Çevresinde Yer Alan Vakıf Kayıtlarında Ulu Cami Olarak Geçen Camiler." Yüksek lisans tezi, Konya Teknik Üniversitesi, 2020.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 1971.
- Tüfekçioğlu, Abdülhamit. *Erken Dönem Osmanlı Mimarîsinde Yazı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Yazır, Mahmud Bedreddin. *Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli III*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1989.